

Vu-men Huj-kaj

KAPUJANINCS ÁTJÁRÓ

(Vu-men Kuan)

1229

AJÁNLÁS

Tisztelettel üdvözet a Császári Születésnapon, az Első hónap ötödik napján, a Sao-ting időszak második esztendejében. [1229. január 31.] Alázatos szolgátok, név szerint Huj-kaj, egyszerű szerzetes, a nevezett időszak első esztendejének tizenkettedik hónapja ötödik napján már kinyomatta Buddha és a pátriárkák kommentárokkal ellátott történetei negyvennyolc szakaszát, és ezt most örök életet és örök szerencsét kívánva átnyújtja Ő Császári Felségének. Földre borulva juttatom kifejezésre azt a kívánságomat, hogy Őfelsége bölcsessége fénylő napként világítson és élte egy legyen a világgal, hogy mind a nyolc égtáj zengje dicsőítő énekét erényéről, s hogy mind a négy tenger boldogságot élvezzen békeséges uralkodása alatt.

Írta ezt tisztelettel áthatva alázatos szolgátok, a Huj-kaj nevezetű szerzetes, a Csan-tan tanítója, a Ce-ji császárnő érdemeinek tiszteletére emelt Ju-ce Csan-kolostor egykori előljárója.

VÁLOGATTA, KÍNAIBÓL FORDÍTOTTA,
A JEGYZETEKET ÉS UTÓSZÓT ÍRTA MIKLÓS PÁL

A FORDÍTÁST AZ EREDETIVEL
CSONGOR BARNABÁS VETETTE EGYBE

A SZERZŐ ELŐBESZÉDE

Buddha Tana szellemében hordja alapját, és a hozzá vezető kapu nem kapu. Ha a kapu nem kapu, hogyan lehet átmen-ni rajta? Mondották: „Aki a nagy kapun jön be,¹ az sosem tartozik a családhoz. Ami a külső mulandóság teréről ér-kezik, annak kezdete és vége van, keletkezik és elmúlik.” Olyan ez, mintha valaki hullámokra várna a szélcsendben,² fekélyt akarna kivágni a hibátlan bőrből. A megértést a szavakban keresni annyi, mint csizmán keresztül vaka-rózni,³ vagy bottal akarni leütni a Holdat. Mit lehetne ilyesmivel elérni?

A Sao-ting időszak első esztendejének (a Patkány évé-nek) nyarán Huj-kaj Tung-csiában, a Lung-hsziang ko-lostorban működött tanítóként. A szerzetesek kérésére gyűjtötte össze a régi mesterek példázatait (*kung-an*),⁴ miként cseréptéglákat, hogy azokból felépítse a kaput, s képességeik mértéke szerint odavezesse ahhoz a tanítvá-nyait. Könyv formájában itt van előttünk ez a gyűjtemény, amely az idő rendjét nem követi, csupán egymás mellé rakja a negyvennyolc példázatot. A gyűjtemény címe: *Ka-pujanincs Átjáró (Vu-men Kuan)*.

Aki semmiféle hatalomtól vissza nem riad, karddal a kezében fog utat vágni magának, s még a nyolckarú Náta⁵ sem tudja feltartóztatni; még a négyszer hét Nyugati⁶ és kétszer három Keleti pátriárka⁷ is csak a jó szélben re-ménykedve könyöröghet az életéért. Aki pedig tétovázik, az hasonlatos lesz az olyan emberhez, aki az ablakból nézi, hogy más kantározza fel a lovát: míg ő a szemét mereszti, az már régen elvágtatott.

A nagy Út-hoz nincsen kapu

Ezer tévút visz tova

A sorompót ha átugrod

Egy ugrással jutsz oda.

I. CSAO-CSOU KUTYÁJA

Egy szerzetes azt kérdezte Csao-csou szerzetestől:⁸ Lehet egy kutyának buddha-természete? – Csou így felelt: *Vu!*⁹

Kommentár

Aki a Csan híve akar lenni, annak át kell ugrania a so-rompót,¹⁰ amit a pátriárkák állítottak. Aki a csodát el akarja érni, annak szakítania kell a tárgyak világával. Amíg a sorompón át nem lépett, amíg a tárgyak észbeli világával nem szakított, addig hasonlatos lesz a kísértetkez, amely a bokrok és fák közt bolyong.

Mit jelent a pátriárkák által állított sorompó, kérdezitek. A mi iskolánkban csak egy sorompó van, amit itt éppen ez a *vu* jelöl. Ezért is van ez a szó ennek a könyvnek a címében, mert ez a Csan-tanításoknak Kapujanincs Átjárója.

Aki pedig a sorompót általlépi, nemcsak Csao-csouval találja magát szemben, hanem vándorútra indulhat, kéz a kézben az összes pátriárkával, akiket történetünk felsorakoztat, látva az ő szemükkel, hallva az ő fülükkel. Nem-de, gyönyörű távlat? Akad, aki nem akarja átlépni ezt a sorompót?

Fogd hát a testedet, a háromszázhatvan csontjával és inával együtt, a nyolcvannégyezer pórusával együtt – s ha kétely fog el, szorítsd szellemedet erre a *vu* szóra, éjjel-nappal hordozd magadban, ne hidd, hogy az ürességben semmi sincs, azt se, hogy van. Olyan lesz ez, mintha vö-rösen izzó vasgolyót forgatnál a szádban, s akkor se tud-nád kiköpni, ha akarnád. Végezz az összes téveszmével, hamis félreértelmezéssel, amiket eddig tanultál össze. S ha elérkezik a pillanat, légy készen, minden külső és belső magától egybeáll. Tudnod kell mindezt, de csak önma-gadnak, mint a néma, aki álmát nem mondhatja el senki-

nek. Hirtelen fog ez rád törni, hogy beleretten az ég és beléremeg a föld. Mintha a nagy Kuan Jü tábornoktól¹¹ ragadtad volna el kardját, s azt forgatnád. S ha ekkor útközben Buddhával találkozol, megöled, ha pátriárkákkal találod szemben magad, megöled a pátriárkákat. Az újjászületések tengerének partjára érve, tökéletes szabadságot birtokolsz. Ami pedig a létezés hat világában¹² és az élőlények négy létmódjában¹³ megesis, neked csupán egy számáhiban¹⁴ megélt színjáték lesz.

Hogyan jutsz el végül is ideig? Minden erőddel munkálkodjál ezen az egy szón: *vu!* Ha meg tudod tartani folyamatosan, ez a szikra a Tan világító fáklyáját fogja lánggra lobbantani.

*Ebnek Buddha természete?
Kérdésben a felelet.
Ha a kérdést megújrazod,
Veszélyben az életed.*

2. PAJ-CSANG¹⁵ RÓKATÜNDÉRE

A mindennapi reggeli prédikációkon, amelyeket Paj-csang hosang¹⁶ tartott, egy öregember csatlakozott a gyülekezethez, és a többiekkel együtt hallgatta a tanítást. Amikor a szerzetesek elhagyták a csarnokot, ő is távozott velük. Egyik napon azonban hátra maradt. Ekkor Paj-csang megszólította:

– Ki vagy te, aki itt állsz előttem?

Az aggastyán válaszolt:

– Én nem földi ember vagyok. Valamikor, amikor még Kasjapa Buddha¹⁷ kormányozta a világot, kolostori előljáró voltam, s itt éltem ezen a hegyen. Egyszer az egyik tanítvány azt kérdezte, hogy vajon a nagy vezeklő is alá van-e vetve a karma¹⁸ oklángolatának, s én tagadóan válaszoltam. Ezért ötszáz, rókatünder¹⁹ képében való újjászületés lett a büntetésem. Most arra kérlek, segíts hozzá engem a kielégítő válaszhoz, hogy megszabadulhassak

végre a rókaélettől. Mondd meg hát nekem: vajon a nagy vezeklő is alá van-e vetve a karma oklángolatának?

A mester így válaszolt:

– Számára sem ismeretlen a karma.

Alig ejtette ki ezeket a szavakat, az aggastyán máris eljutott a megvilágosodáshoz. Leborult a mester előtt, és így szólt: :

– Most megszabadultam a rókaélettől. Holttestem itt fekszik a hegy túloldalán. Arra kérem a Mestert, hogy szerzeteshez illő módon temettesse el testemet.

Paj-csang utasította a csarnok szerzeteseinek előljáróját, hogy vegye a fakalapácsot, s teremtsen csöndet. Ekkor bejelentette a szerzeteseknek: ebéd után részt vesznek egy elhunyt szerzetes temetésén. A gyülekezet nagyon elcsodálkozott: mindenki jó egészségnek örvend, még beteg sincs a Nirvána-csarnokban!²⁰ Mit jelentsen ez?!

Ebéd után Paj-csang a gyülekezetet elvezette a hegy túlsó oldalára, ahol egy szikla aljában rábökött egy róka tetemére, amelyet aztán a szertartások szerint elégettek.

Este azután Paj-csang föllépett a csarnok emelvényére, és elmondotta a gyülekezetnek a történetet. Ekkor Huang-po emelkedett szólásra, és megkérdezte:

– Az aggastyán valamikor régen elkövette azt a hibát, hogy rosszul felelt egy kérdésre, ezért róka képében való ötszázszoros újjászületéssel bűnhődött. Mi történt volna vele akkor, ha annak idején jó választ adott volna?

A mester megszólította:

– Gyere csak ide hozzám, megmondom neked!

Huang-po odalépett az emelvényhez, és a mester szájához tartotta a fülét. Paj-csang tapsolt két tenyerével, és kacagva mondotta:

– Úgy tartják, csak a barbároknek vörös a szakála. Hát most itt látok magam előtt egy vörös szakállú barbárt!²¹

Kommentár

Hogyan lehetséges az, hogy az aggastyán vélekedése, az ti., hogy a nagy vezeklő nincs alávetve a karma oklángo-

latának, róka képében való bűnhődésre vezet? Ha nem vak a karma ügyében az öreg szerzetes, hogyhogy megsza-
badulhat? Ha ezt, legalább fél szemmel, meg tudod érte-
ni, s az egyszerűen az egészben meg tudod látni, akkor meg
fogod érteni, hogy a múlt idők Paj-csangja miképp tudott
ötszázszor róka képében újjászületni.

*Karma alatt, karmát tudva
Mindkét arcnak egy halál.
Karmát tudva, karma alatt
Tizezernyi tévút vár.*

3. CSÜ-CSE²² FÖLEMELI AZ UJJÁT

Amikor valaki Csü-cse hosanghoz jött, hogy tanácsát kér-
je, ő mindig fölemelte egyik ujját. Volt egy kolostori szol-
gafíúja, akit egy látogató megkérdezett:

– Mit is tanít voltaképp a mestered?

Mire a fiú ugyancsak fölemelte egyik ujját. Amikor Csü-
cse ezt meghallotta, kést vett elő, és levágta a fiú ujját.
A fiú a fájdalomtól ordítva rohant el. Csü-cse utána kiál-
tott, s visszahívta. Amikor a fiú visszatért, Csü-cse föl-
emelte az ujját. A fiú ezen nyomban megvilágosodott.

Amikor Csü-cse halálán volt, így szólt az összegyűlt
szerzetesekhez:

– Az egyujjas Csan-tanítást Tien-lung mestertől²³ kap-
tam. Használtam egész életemben, de még mindig nem
használdott el.

Ezek voltak utolsó szavai, mielőtt az örök Nirvánába lé-
pett át.

Kommentár

Csü-cse történetében és a fiú megvilágosodásában nem az
ujj a legfontosabb. Ha mindezt megértitek, akkor Csü-cse,
Tien-lung és a fiú egy nyársra van tűzve veletek együtt.

*Csü-cse mesterét csúfolta –
Egy kés – a fiú szabad.
Csü-ling a Hegyet veri szét.²⁴
Sárga Folyam kap utat.*

4. A SZAKÁLLTALAN BARBÁR

Huo-an²⁵ kérdezte:

– Nyugati Barbár – miért nincs szakálla?

Kommentár

Ha valaki a Csan tanulmányozza, akkor azt helyesen kell
tennie. Ha valaki megvilágosodik, akkor azt helyesen kell
megélnie. Ezzel a barbárral szembe kell találkoznod, hogy
a maga valójában lásd meg őt. Csakhogy a maga valójában
látani őt már azt jelenti, hogy ketté vagytok választva.

Ne beszélj az álmaidról!²⁶

Bolondok előtt soha!

Nyugati Barbár – szőr nélkül?

A Fényt homályba vonja.

5. EMBER A FÁN

Hsziang-jen hosang²⁷ így mondja el, mi a Csan:

– Olyan, mint egy szerzetes, aki fogaival erősen kapaszkodva lóg egy fa ágáról, kezével nem éri el az ágat, lábával nem talál támaszt a fa törzsén; valaki megáll a fa alatt, és megkérdezi, mit jelent az, hogy Bódhidharma Nyugatról érkezett? Ha a szerzetes nem válaszol a kérdésre, megtagadja hitbéli kötelességét, ha válaszol, megtagadja saját életét. Mikor viselkedik helyesen?

Kommentár

Locsogj bár vízesés módjára, semmi hasznát sem fogod
venni. Magyarázd ugyan végig az egész *Tripitakát*, annak

sem veszed semmi hasznát. Ha végül sikerül választ kapni erre a kérdésre, akkor az élet elhagyja az előző halálok útját, s a halál letér az előző életek útjáról. Ha pedig nem lelitek meg a választ, akkor várjátok meg Maitréját, s kérdezzétek meg őt!

*Hsziang-jen nem tapintatos,
Bűne, vétke végtelen,
Minden szerzetes elnémul,
Gonosz les ki sok szemem.*

6. BUDDHA FÖLMUTAT EGY SZÁL VIRÁGOT

Egyszer, amikor a Keselyűcsúcson²⁸ prédikált Sákjamuni Buddha, fölemelt és magasra tartott egy szál virágot. A gyülekezet elnémult. Egyedül az érdemes Kasjapa²⁹ mosolyodott el. Buddha így szólt:

– Birtokomban van a kosár,³⁰ az Igaz Tan Tükre, a Nirvána csodás eszméje, az igazi lét, a formátlanság formája, a titkos Tanhoz vezető kapu – mind túl a szavakon és leírhatatlanul. Ezt hagyom örökül a Mahákasjapára.

Kommentár

Az aranyló orcájú Gautama úgy tett, mintha senki sem lett volna ott – hallgatóságát semmibe vette. Kecskéfejet árult kutyahúsként,³¹ mintha azt mondta volna: mit is kezdjek én veletek? De hát, ha a gyülekezetből mindenki nevetett volna, hogyan adhatta volna át a Tan Tükre kosarát? Másfelől: ha Kasjapa nem nevetett volna, akkor hogyan adhatta volna át az Igaz Tan Tükrét? Ha pedig azt mondod, hogy az Igaz Tan Tükre igenis átadható, akkor az aranyló orcájú aggastyán talán szélhámós lett volna, aki rászedte a falusi fajankókat? Ha pedig azt mondod, nem adható át, akkor miért nevezte meg Buddha Mahákasjapát?

*Fölmutat³² egy szál virágot
És Kasjapa somolyog:
Sem az egek, sem a földek
Nem tudják, ez mi dolog.*

7. CSAO-CSOU: MOSD EL A CSÉSZÉDET!

Egy szerzetes megszólította Csao-csou hosangot:

– Én csak most érkeztem a kolostorba. Kérlek, mester, taníts engem!

Csao-csou:

– Megetted a rizskásádát?

A szerzetes:

– Igen, megettem.

Csao-csou:

– Akkor eredj, és mosd el a csészedet!

A szerzetes nyomban észhez tért.

Kommentár

Amint szóra nyitja ajkát, Csao-csou tüstént feltárja szívét és máját.³³ Csoda lenne, ha a szerzetes valóban megértené a nagy igazságot, s nem tévesztené össze a harangot a cserépkorsóval?

*Töröd magad a fény felé,
Még késik a teljesség.
Tudod, a láng maga a tűz.³⁴
Rizsed soká főtt – elég!*

8. HSZI-CSUNG, A KERÉKGYÁRTÓ

Jüe-an³⁵ a következő feladatot adta szerzeteseinek: Hszicsung³⁶ épített egy kocsit, amelynek kerekeiben száz küllő volt; ha a két kereket és a tengelyt eltávolítják, mi lesz ebből?

Kommentár

Ezt úgy kell megérteni, hogy egy pillanatig sem szabad gondolkodni rajta: akkor olyan lesz a szemed, mint az üstökös, olyan lesz a szellemed, mint a villámlás.

*Lélek-kerekék forognak,
De a mester lemarad.
Szétfutnak a nagyvilágba:
Észak, Dél, Kelet, Nyugat.*

9. AZ ABHIDZSNYA BUDDHA³⁷

Egy szerzetes egyszer azt kérdezte a Hszing-jangból való Csing-zsang hosangtól:³⁸

– Az Abhidzsnya Buddha tíz kalpán keresztül üldögélt elmélkedve, s mégsem tudott eljutni a buddhaság fokára. Hogyan lehetséges ez?

Csing-zsang így felelt:

– Kérdésedben a felelet.

A szerzetes makacskodott:

– Olyan sokáig elmélkedett. Hogyhogy nem lett mégsem buddhává?

Csing-zsang válasza:

– Épp azért nem lett buddhává.

Kommentár

A régi barbároknak³⁹ csak a bölcsességét lehet felhasználni, de nem az ismeretét. Ha egy világi ember birtokolja azt, bölcs lesz általa. Ha egy bölcs ismerkedik meg veled, akkor már csak laikus.

*Ép a test, ha szent a lélek,
Szabadítsd föl lelkedet!
Léleknek az égi létben
Hű földi rang minek?*

10. CSING-SUJ⁴⁰ VÉGSŐ KÉTSÉGBEESÉSÉBEN

Egy szerzetes így szólt Cao-san hosanghoz:⁴¹

– Szegény Csing-suj, teljesen támasz nélkül van. Nem kellene segítened rajta?

Cao-san nagyot kiáltott:

– Hé, Csing-suj!

Amikor Csing-suj előállt, így szólt hozzá:

– Három csészével is ittál a csing-jüani Paj fogadó rizsborából, mégis azt panaszolod, hogy száraz a szád!

Kommentár

Miféle meg gondolás rejtőzött Csing-suj panaszos elvonulása mélyén? Cao-san egy Buddha éles szemével látott keresztül rajta. Inkább azt mondjátok meg nekem, mit jelentsen az, hogy Csing-suj rizsbort ivott!

*Szegény, mint Fan Tan⁴² valaha,
S mint Hsziang Jü,⁴³ rátarti:
Semmi sincs a világon,
S magát dúsakhoz méri.*

II. CSAO-CSOU PRÓBÁRA TESZI A REMETÉKET

Csao-csou odaballagott egy kunyhóhoz, amelyben egy remete élt. Beszolt:

– Van itthon valaki? Van itthon valaki?

A remete fölemelte az öklét. Csao-csou így szólt:

– Itt túl sekély a víz, nem tudok lehorgonyozni.

Azzal továbbballagott.

Amikor egy másik remetekunyhóhoz ért, annak az ajtaján is bekiáltott:

– Van itt valaki? Van itt valaki?

Ez a remete is az öklét rázta. Erre Csao-csou:

– Szabadon adsz, szabadon veszed vissza, ölhetsz is, életet is menthetsz.

És mélyen meghajolt.

Kommentár

Mindketten egyformán emelték fel az öklüket. Miért fogadta el az egyiket és miért utasította vissza a másikat? Mi a nehézség ebben? Ha tudsz egy szóval úgy fordítani a

dolgon, hogy megvilágosodjék a kérdés, akkor nyilvánvaló lesz, hogy Csao-csou nyelve hajlékony, majd fölsegít valakit, majd meg letaszít,⁴⁴ de mindezt tökéletes szabadságban. De hogy is lehetne másként? A két remete is kitalálja Csao-csou szándékát. Ha pedig úgy ítélnéd meg, hogy a két remete közt választani lehet, egyik több, a másik kevesebb, akkor a leckéből semmit sem értettél. És ha úgy ítélnéd meg, hogy a két remete közt nem lehet választani, egyformák, akkor sem értettél semmit a leckéből.

*Szelleméből villám hasad,
Szeme üstökös csillag,
Halált hozó kés lehetne,
Vagy életet adó kard.*

12. SI-JEN⁴⁵ HÍVJA MESTERÉT – SAJÁT MAGÁT

A Zsuj-jen-kolostorból való tisztelendő Si-jen minden nap szólította saját magát:

- Hé, mester! – És válaszolt is tüstént.
- Itt vagyok! – Meg is kérdezte:
- Úgyelsz mindenre? – S felelt magának:
- Úgy lesz! – Végül figyelmeztetés következett:
- Ezentúl nem engeded, hogy tévútra vigyenek! – S felelt:
- Nem, nem!

Kommentár

Az öreg Zsuj-jen boltost játszik: adja-veszi magát. Magára ölti a jók és a gonoszok álarcát, eljátssza szerepüket. Vajon miért? Az egyik szólít, a másik felel; az egyik teljesen éber, a másik nem hagyja magát többé félrevezetni. Ha azonban utánozni akarod őket, magad mégy tévútra. Aki a másokra hallgat, maga is rókatündért játszik.

*Az elmének próbált útja
Igazsághoz nem vezet,
Élet s halál körforgását
Bolond hiszi lényeknek.*

13. TÖ-SAN⁴⁶ EVŐCSÉSÉJE

Egy napon, amikor Tö-san a csarnokból az ebédlő felé igyekezett, kezében az evőcsésével, Hszüe-fenggel⁴⁷ találkozott, aki megkérdezte:

– Hová, háová, öreg fickó azzal a csésével? A csengő még nem szólt, a gongot még nem ütötték meg. – Tö-san erre visszafordult, és a cellája felé igyekezett. Hszüe-feng elmondta ezt Jen-tounak,⁴⁸ aki megjegyezte:

– Tö-san ugyan megújult, de a végső szót még nem fogta ki.

Tö-san meghallotta ezt a megjegyzést, és elküldte szolgáját Jen-touért. Megkérdezte tőle:

– Van valami kifogásod ellenem? – Jen-tou a fülébe súgott valamit. Tö-san erre megnyugodott.

Másnap azonban, amikor Tö-san elfoglalta helyét a gyülekezet előtt, egészen más volt, mint amilyen szokott lenni. Jen-tou ekkor a csarnok szerzetesei elé lépett, összecsapta a kezét, és kacagva kiáltotta;

– Nagyszerű! Az öreg fickó végre kifogta a végső szót! Mától fogva a világon senki nem ér föl vele!

Kommentár

Hogy a végső szó miben is áll, sem Jen-tou, sem Tö-san nem tudhatták. Ha jól meggondoljuk, csak olyanok ők, mint a bábuk a színpadon.

*Ha felfogod a legelsőt,
Végsőnek is ura vagy;
De az első és a végső
Semmiképp sem ugyanaz.*

14. NAN-CSÜAN⁴⁹ KETTÉVÁGJA A MACSKÁT

A csarnok nyugati és keleti szárnyának⁵⁰ a szerzetesei összevesztek egy macskán. Nan-csüan fölemelte a macskát, és így szólt:

– Ha tudtok mondani valamit, megmentettétek a macskát. Ha nem tudtok, a macskának vége! – A szerzetesek nem tudtak semmit sem mondani. Nan-csüan kettévágta a macskát.

Este hazatért Csao-csou. Nan-csüan elmesélte neki, mi történt. Csao-csou levette saruját, a fejére tette, és távozott. Nan-csüan utána kiáltott:

– Ha itt lettél volna, megmentetted volna a macskát!

Kommentár

Mondjátok csak, mit jelentsen az, hogy Csao-csou a fejére tette a saruját! Ha szavakba tudjátok foglalni ennek a cselekedetnek az értelmét, akkor Nan-csüan döntése nem volt hiábavaló. Ha nem, akkor vigyázzatok! Veszedelem fenyeget!⁵¹

*Csao-csou ha ott lett volna,
Rossz kérdésre fény derül,
De a kivont kardot látva
Nan-csüan is menekül.*

15. TUNG-SAN⁵² HATVAN BOTÜTÉSE

Tung-san beállított Jün-men⁵³ kolostorába, hogy nála tanuljon. Jün-men megkérdezte:

– Honnan jössz?

– Csatuból⁵⁴ – felelte Tung-san.

– Nyáron hol voltál? – kérdezett tovább Jün-men.

– Hunanban, a Pao-ce-kolostorban⁵⁵ – felelt Tung-san.

– Mikor jöttél el onnan? – faggatta tovább Jün-men.

– A nyolcadik hónap 25. napján – volt a válasz.

– Hatvan botot érdemelsz – mondta Jün-men.

Tung-san másnap előlépett, és meghallgatást kért:

– Tegnap a Mester hatvan botra ítélte. Nem tudom, mivel érdemeltem ezt meg.

Jün-men rákiáltott:

– Te éhenkórász! Egyszer Hunanba, másszor Csiang-hsziba⁵⁶ Mit csavarogsz összevissza?

Tung-san ekkor a nagy megvilágosodásban részesült.

Kommentár

Jün-men megadta volna Tung-sannak a szokásos Csan-táplálékot, és arra biztatta volna, hogy bontakoztassa ki az eleven Csan-szellemet. De az iskolák tanítása nem viszhová. Tung-san egész éjjel hánykolódott a jó és rossz tengerén, de eredménytelenül. Várt hát hajnalig, s akkor újra fölkereste Jün-ment, aki ismét képes beszéddel igazította el. Bár hirtelen megvilágosodott, Tung-san mégsem érezte teljesnek az eseményt.

Most én kérdezem tőletek, hogy meg kellett volna-e kapnia Tung-sannak a hatvan botütést vagy sem? Ha azt mondjátok, hogy igen, akkor az egész kolostor megérdemli ugyanazt. Ha azt mondjátok, hogy nem, akkor Jün-ment vádoljátok meg azzal, hogy nem jól szólt. Ha igazán meg akarjátok érteni a titkot, akkor képesnek kell lennetek Tung-san szájával lélegezni.

Az oroszlán kölykét edzi:

Lapít, ugrik, majd kerül;

Nyilazásnál éppen így van:

Másodjára sikerül.

16. HA A HARANG MEGSZÓLAL⁵⁷

Jün-men így szólt:

– A világ olyan tágas és olyan üres... Miért öltjük fel hétrészes öltözetünket,⁵⁸ ha a harang megszólal?

Kommentár

Ha a Csant tanulmányozod, nem hagyhatod magad megingatni hangok és formák által. Még ha hangok hallatán vagy formák láttán el is éred a megvilágosodást, az csupán a dolgok menetének köznapi rendje. Nem tudod-e, hogy

az igazi Csan-tanítvány parancsol a hangoknak, ellenőrzi a formákat, tisztán lát minden eseményben, és szabad minden alkalommal?

Feltéve, hogy szabad vagy, most mondd meg nekem: vajon a hang jön a fülhöz avagy a fül megy a hanghoz? Ha a hang is és a csend is elül, olyankor hogyan tudnál szólni a Csanról? Amíg fülelsz a füleddel, nem szólhatsz a száddal. Ha a szemeddel hallgatózol, akkor igazán magad leszel.

A dolgot ha érted – egység,

Ha nem – százfelé törik;

Ha nem érted – egy család lesz,

Ha érted – száz rész, kicsik.

17. A NAGY TANÍTÓ** HÁROM HÍVÁSA

A Nagy Tanító háromszor szólította kolostori szolgáját,⁶⁰ s az háromszor engedelmeskedett. A Nagy Tanító így szólt:

– Sokáig attól tartottam, hogy én vagyok hálátlan hozzád, voltaképp azonban te voltál hálátlan énhozzám.

Kommentár

A Nagy Tanító háromszor kiáltott, s nyelve kipottyant a földre. A szolga háromszor válaszolt, s válasza találó volt. A Nagy Tanító öreg volt és magányos, átölelte a borjú fejét, s erőszakkal tömte bele a szénát. A szolga egyiküket sem akarta: bármilyen pompás étel legyen is előtte, a jóllakott embernek nem kell.

Mondjátok meg, hol volt itt a hűtlenség? Ha az ország virágzik, a tehetséget megbecsülik. Ha a család jól él, a gyermekek büszkék.

Vas jármának nincs nyílása,

Utódokra csak gond jut,

Ki családját is táplálja:

Meztélláb késélen fut.

18. TUNG-SAN⁶¹ HÁROM FONT KENDERE

Egy szerzetes megkérdezte a tisztelendő Tung-sant:

– Mi Buddha?

– Három font kender – felelte Tung-san.

Kommentár

Az öreg Tung-san még egy kagylóban is meglátta a maga szegényes Csanját: szétfeszítette a héját, és látni engedte a máját és a beleket benne. Hanem azt mondjátok meg, mi képp lehet meglátni Tung-sant!

Kenderből három font – dörren:

Kurta szó, kurtább magva.

Ki csak kérdi folyvást: jó? rossz?

Jó s rossznak marad rabja.

19. A KÖZNAPI LÉLEK MAGA AZ ÚT

Csao-csou⁶² megkérdezte Nan-csüant:

– Mi az Út?

– A köznapi lélek⁶³ maga az Út⁶⁴ – felelte Nan-csüan.

– Hát ha megpróbálnám megkeresni? – kérdezte Csao-csou.

– Mihelyt keresed, már el is vesztetted – mondta Nan-csüan. – Csao-csou tovább kérdezett:

– Honnan tudom, hogy melyik az Út, ha nem keresem?

– Az Út nem tudás vagy nem-tudás dolga. A tudás ön-áltatás, a nem-tudás zűrzavar. Ha csakugyan elértél az igazi útra, akkor hatalmasnak és határtalannak fogod találni, nagy, feneketlen lyuknak. Hogy lehetne annak helyességét vagy helytelenségét mérlegre tenni? – felelte Nan-csüan. Csao-csou ezek hallatára hirtelen megvilágosodott.

Kommentár

Csao-csou kérdéseire Nan-csüan elolvadt és szétfolyott, válasza semmit sem ért. S bár Csao-csou eljutott a megvilágosodáshoz, még harminc esztendeig kellett tovább mélyülnie benne, hogy a teljességet elérje.

*Tavasszal virág, ősszel hold,
Szellő nyáron, télen fagy:
Elmé, ha hívság nem köti,
Életed szép s ép marad.*

20. AZ ERŐS EMBER

Szung-jüan hosang⁶⁵ kérdezte:

– Miért van az, hogy a nagyerejű ember⁶⁶ nem emeli föl a lábát? – S még azt is mondotta:

– Nem a nyelvünk beszél,⁶⁷ ha beszélünk.

Kommentár

Azt kell mondani, hogy Szung-jüan megmutatta nekünk egész gyomrát és belcít. De mégsem méltányolhatja ezt senki. S ha mégis méltányolná valaki, hozzátok ide élém, s én keményen meg fogom verni. Hogy miért? Ha valaki tiszta aranyhoz akar jutni, annak a tűzben kell azt keresnie!

*Föl a lába : tenger fröccsen,
Feje le : négy égre lát,
Óriás teste sehol sem fér,
(Utolsó sort írja más!)*⁶⁸

21. JÜN-MEN SEGGTÖRLŐJE

Egy szerzetes kérdésére, hogy mi lenne Buddha, Jün-men azt válaszolta:

– Seggtörő.⁶⁹

Kommentár

Azt is tudnotok kell, hogy Jün-men pórcsaládból származott, nem ismerte a jó ételt, és nem ért rá kótából beszélni. Sebtében kapta fel a seggtörőjét, hogy megmutassa az Utat. Magasságban és mélységben egyaránt Buddha Tana működik.

*Ha most itten villám villan,
Ha most itten szikra száll,
Ha most itt egy perc suhan el:
Mind örökre oda már!*

22. KASJAPA ZÁSZLÓRÚDJA

Ánanda azt kérdezte Kasjapától:⁷⁰

– A Magasztos reád hagyta aranyos köntösét. Hagyott még valami mást is?

– Ánanda! – kiáltott rá Kasjapa. Annak igenlő válaszára rászólt:

– Fordítsd meg a kapun a zászlórudat!⁷¹

Kommentár

Ha tudtok erre a helyzetre megfelelő szót találni, és kimondjátok, akkor nyilvánvaló lesz, hogy a Keselyűcsúcson még ma is együtt van az ünnepélyes gyülekezet. Ha nem, akkor az következik be, ami Vipasjin Buddhát⁷² már nagyon-nagyon régen aggasztotta: mindmáig nem jutott el a nagy csodához.

*Kérdés? Válasz? Melyik talált?
Sok fejtörést okozott.
Az őcskös⁷³ szólt, bátyja felelt:
Naptár nélkül tavasz volt.*

23. NE TÖRÖDJ VELE, JÓ VAGY ROSSZ!

Egy Ming nevű szerzetes⁷⁴ a nyomába eredt a Hatodik Pátriárkának,⁷⁵ s egészen a Ta-jü szorosig követte. A pátriárka, amikor közeledni látta, levetette szerzetesi csuháját, és a csészéjével együtt egy sziklára helyezte. Így szólt Minghez:

– Ez a ruha az én hitem, ezen nem veszünk össze: ha akarod, vedd fel, és vidd.

Ming megpróbálta fölemelni, a köntös azonban olyan nehéznek bizonyult, mint egy hegy, meg sem tudta mozdtítani. Megijedt, reszketve dadogta:

– Én a tanításért jöttem, nem a köntösért. Kérlek, testvér, taníts hát!

A pátriárka így szólt:

– Ne törődj vele, jó-e vagy rossz. Ebben a szent pillanatban azt mondd meg, miben áll Ming szerzetes igazi énje!

Ezekre a szavakra Ming tüstént megvilágosult. Egész testét elöntötte a verejték. Könnyek közt borult a földre, és így szólt:

– Most feltártad előttem a bűvös szót és annak titkos értelmét. De van-e még mélyebb értelme is?

A pátriárka így szólt:

– Amit mondtam neked, az csöppet sem bűvös szó. Ha azonban saját lelked mélyére nézel, a titkot, a mélyebben rejlőt, ami csak a tiéd, ott találsz.

Ming így szólt:

– Sok évig voltam Huang-mej⁷⁶ szerzetesei között, de igazi énemem nem tudtam föllelni. Most te megmutattad nekem, már tudom. Aki iszik a vízből, csak az tudja, hogy hideg vagy meleg. Fiatal testvérem,⁷⁷ most már te lettél a mesterem.

A pátriárka így szólt:

– Ha így áll a dolog, akkor mindketten Huang-mejt mondhatjuk mesterünknek. Vigyázz kincsédre, és eredj!

Kommentár

A Hatodik Pátriárka, mondhatni, találkozott az ínségében sürgős segítségre szorulóval, s miként a jóságos nagynéni, úgy cselekedett. Mintha letépett volna egy li-csi gyümölcsöt, kimagozta volna, s a gyermek szájába adva, biztatta volna: no, edd meg szépen!

Kép és írás csődöt mondott.

Nem csodálsz? Meg se edd!

Igaz éned hová dugjad?

Vesszen minden, nem tied!

24. HALLGATNI VAGY BESZÉLNI

Egy szerzetese megkérdezte Feng-hszüé hosangot:⁷⁸

– Amikor a hallgatás és a beszéd⁷⁹ egyaránt tilalmas, mi a teendő, hogy ne vétsünk a tilalom ellen?

Feng-hszüé válasza ez volt:

Sosem felejttem⁸⁰ Délnek tavaszát,

Foglyok kri-kri-jét, virágok illatát. . .

Kommentár

Feng-hszüé Csan-szelleme villámfényként világította meg az utat. Beleragadt azonban a szerzetes szavaiba, s nem bírt szabadulni tőlük. Ha jól megfogod a kérdést, bizonyosan megtalálsz a megoldást. Nos, félre a szavakkal és az elmélkedéssel – mondd ki tüstént!

Fenntebb stilnek helye nincs itt!

Tanult szókkal ha felelsz,

Locsogsz csupán összevissza,

Az Útra így rá nem lelsz!

25. JANG-SAN ÁLMA

Egyszer Jang-san hosang⁸¹ azt álmodta, hogy ott van Maitréja bódhiszattvánál,⁸² s oda ültetik mellé a harmadik helyre. Egyik idősebb szerzetes csendet kér a fakalapáccsal, és így szól:

– A mai napon a Tant a harmadik helyről hirdetik.

Jang-san erre feláll, kapja a fakalapácsot, lecsap vele, és kiáltja:

– A Nagy Kocsi Tana⁸³ túl van immár minden tagadáson, túl a négyes tételén⁸⁴ és túl a száz tagadáson.⁸⁵ Halljátok az igazságot, halljátok az igazságot!

Kommentár

Mondjátok meg nekem, Jang-san beszéde prédikáció volt-e vagy sem? Ha szóra nyitja a száját, elveszett; ha néma marad, elveszett. Ha egyiket sem teszi, akkor száz és nyolc ezernyi mérföldnyire⁸⁶ van az igazságtól.

*Fényes nappal, kék ég alatt
Dicső álmat szövöget,
Kihímez egy furcsa mesét,
Ámitja a híveket.*

26. KÉT SZERZETES FÖLGÖNGYÖLI A BAMBUSZFÜGGÖNYT

Egy délelőtt a kolostor szerzetesei a csarnokba igyekeztek az ebéd előtti ájtatosságra. A Csing-liangból való, nagy Fa-jen apát⁸⁷ rámutatott az ajtót fedő bambuszfüggönyre.⁸⁸ Két szerzetes azon nyomban odasietett, és felgöngyölte a bambuszfüggönnyt. Fa-jen így szól:

– Az egyiknek sikerült, a másiknak nem.

Kommentár

Mondjátok meg, kettejük közül melyik nyert és melyik veszített? Ha legalább fél szemmel bele tudtok pillantani a

titokba, akkor rájöhetnek, hogy a Csing-liangba való Nagy Tanító hol vétette el a dolgot. Hanem attól óva intelek titeket, hogy a nyeresről és a vesztesről kezdjétek vitát.

*Függöny fölmegy, nyílik az ég,
De a Tan nem égből szállt,
Dobálj le az égből mindent,
Földön légy magadba zárt.*

27. NINCSEN ELME, NINCSEN BUDDHA, NINCSEN SEMMI SE

Egy szerzetes azt kérdezte Nan-csüan hosangtól:⁸⁹

– Van-e Tanítás, amit még sosem hirdettek a népnek?

Nan-csüan azt felelte, hogy van. A szerzetes kérdésére, hogy mi lenne az, így válaszolt:

– Nincsen elme,⁹⁰ nincsen Buddha, nincsen semmi se.

Kommentár

Nan-csüan mindent összevont egyetlen kérdésbe, és minden kincsét eltékozolta, s csöppet sem jött zavarba.

*Sok beszéd tekintélyt apaszt,
Hallgatás legfőbb erény;
Hánykolódhatsz tanácstalan
Hegyek-völgyek tengerén.*

28. LUNG-TAN⁹¹ ELFÚJJA A LÁMPÁT

Tő-san⁹² tanácsért volt Lung-tannál a cellájában. Rájuk esteledett, s Lung-tan megjegyezte:

– Későre jár. Nem akarsz még hazamenni?

Tő-san meghajlással búcsúzott, aztán fölemelte a bambuszfüggönnyt, s kilépett a cellából. Odakinn azonban szuroksötét volt. Visszafordult hát:

– Nagyon sötét van.

Lung-tan elővett egy papírlampiót, meggyújtotta és

átnyújtotta. Amikor azonban Tö-san érte nyúlt, Lung-tan hirtelen elfújta a lámpát. Erre Tö-san hirtelen a megvilágosodás élményében részesült. Leborult a földre.

– Mi történt veled? – kérdezte Lung-tan.

– Mostantól fogva nem kételkedem többé annak az öreg hosangnak a szavaiban, akit az egész világ tisztel.

Másnap Lung-tan elfoglalta helyét a csarnokban, így szólt a gyülekezethez:

– Jó hírt mondok. Van köztetek egy fickó, fogai, mint a kardfa, szája, mint egy véres tál. Ha bottal vernek végig rajta, vissza se néz, hogy ki volt az. Előbb-utóbb ő fogja megmászni a legmagasabb csúcsot, és ott fogja hirdetni Utunkat.

Tö-san fogta a *Gyémánt szútráról* készült kommentárjait, a csarnok közepére vitte, s fáklyával lángra lobbantva őket, így szólt:

– Ha az összes homályos tanokon és magyarázatokon átrágtatok magatokat, annyit értek vele, mintha egyetlen hajszállal roppant teret akarnátok kitölteni. Ha minden hagyományt és a világ minden titkát kitanultátok, annyi az, mintha egyetlen csöppet pottyantanátok az óceán vizébe.

Azzal elégette minden irományát. Mély meghajlással búcsút vett tanítójától, és útnak indult.

Kommentár

Mielőtt Tö-san elhagyta volna szülőföldjét s átkelt volna a szoroson, szorgos és sokbeszédű volt. Elindult Délre. Az volt a szándéka, hogy kinyomatja azokat a tanításokat, amelyek a szútrák írásos hagyományát kiegészítve hozzájárulhatnak a Tan terjedéséhez. Amikor a Li-csouba vezető úthoz ért, egy öregasszonyt kérdezett meg, hol kaphatna valami „szíverősítőt”.⁹³

– Tisztelendőséged⁹⁴ miféle irományokat szállít magával azokban a csomagokban? – kérdezte az öregasszony.

– Azok a *Gyémánt szútra* magyarázatai – felelte. Az öregasszony így szólt:

– Úgy hallottam, hogy abban a szútrában írva vagyon: „A múlt szívet nem bírhatod, a jelen szívet nem bírhatod, a jövő szívet nem bírhatod.” Akkor hát azt mondja meg nekem tisztelendőséged, melyik „szívet” akarja „megerősíteni”!

Tö-san erre a kérdésre igencsak meglepődött. Először csak hallgatott, nem tudván az öregasszonynak visszavágni. Aztán mégis megkérdezte:

– Van errefelé valami jó tanítómester?

– Őt mérföldre innen megtalálod Lung-tant, aki Csung-hszingből való – felelte az öregasszony.

Lung-tannál aztán a nagyszájú megkapta a magáét. Korábbi szerzett tudománya sehogyan sem illett az ottanihoz. Ami pedig Lung-tant illeti, minden tétozás nélkül, mint saját fiát, tanította. Minthogy még talált pislákoló parazsat benne, ami lángra kaphatott volna, sietve loccsantott a fejére egy kanna szennyes vizet, hogy egyszer s mindenkorra kioltsa tüzét. A gyülekezet nevetett, mintha bohózatot látna.

Arcát lássam,⁹⁴ ne a nevét!

Nevét halljam, arcialan!

Megmentetted, lám, az orrod,

A szemed, jaj, odavan!

29. SEM A SZÉL, SEM A ZÁSZLÓ

A szél csattogtatott egy templomi zászlót. Két szerzetes vitatkozni kezdett erről. Az egyik azt állította, hogy a zászló mozog, a másik azt állította, hogy a szél mozog. Vitatkoztak, érveltek, de nem tudtak sehogy sem megegyezni. A Hatodik Pátriárka⁹⁵ közbelépett:

– Sem a zászló nem mozog, sem a szél nem mozog. Csúpan a ti elmétek mozog.

A két szerzetes meghökkenően oldalgott el.

Kommentár

Sem a szél nem mozog, sem a zászló nem mozog, sem az elme nem mozog. Hogyan látjátok a pátriárkát? Ha mind-ezt mélyen megértitek, akkor be fogjátok látni, hogy a két szerzetes, akik vasat árultak, aranyhoz jutottak. A pátriárka nem vette komolyan a dolgát, nem büntetett. Bolyongott tovább a kolostorban.

Szél vagy zászló, avagy elme?

Melyik mozog? Egy se jó!

Nyakló nélkül ha csak szájalsz,

Hibázhatsz, tudni való.

30. AZ ELME BUDDHA, BUDDHA AZ ELME

Ta-mej,⁹⁶ a tanítvány, azt kérdezte Ma-cutól:⁹⁷

– Mi a Buddha? – Ma-cu így felelt:

– Az elme Buddha, Buddha az elme.

Kommentár

Ha közvetlenül megragadjátok Ma-cu mondásának értelmét, akkor Buddha ruháját öltitek magatokra, Buddha ételét eszitek, Buddha szavaival beszéltek, Buddha tetteivel cselekedtek – vagyis, ti magatok vagytok Buddha. Csak-hogy!...

Hány embert vezetett félre Ta-mej, amikor a mérleg nyelvét a mérlegelt súlyhoz igazította? Hogyan is tudta volna felfogni, hogy a Buddha szónak pusztá kiejtése előtt három napig öblögetni kell a szájunkat? Ha a tiszta ember azt hallja valakitől, hogy „az elme Buddha”, akkor fülét befogva menekül el.

Kéklík az ég, fényes a nap.

Nem tudod már, mi hol van.

Buddhát kérdeked ártatlanul,

S lopott holmi zsákodban!

31. CSAO-CSOU** KIKÉRDEZI AZ ÖREGASSZONYT

Egy szerzetes megkérdezte egy öregasszonytól:

– Melyik út vezet a Vutaj-hegyre?⁹⁹ – Az felelt:

– Csak egyenest!

Miután a szerzetes elindult, s néhány lépést tett, utána szólt:

– Ez is úgy tesz, mint a szerzetes, aki mesterét utánozza!

Később valaki elmesélte ezt az esetet Csao-csounak.

Csao-csou így szólt:

– Várj csak, majd én kifaggatom azt az öregasszonyt!

Másnap elment arrafelé. Ugyanazt a kérdést tette föl az öregasszonynak, és ugyanazt a választ kapta. Hazatérve, Csao-csou így szólt tanítványához:

– Kikérdeztem helyettetek az öregasszonyt a Vutaj-hegyről.

Kommentár

Az öregasszony csak üldögélt békésen a sátrában¹⁰⁰ és szövögte terveit, nem is vette észre, mikor arra jött egy rabló. Az öreg Csao-csou azonban elég okosnak bizonyult a hadjáratban és az erőd bevételeiben, de vezénylő parancsnoknak már nem vált be. Ha ezt belátjátok, akkor rájöttök, hogy mind a kettő hibázott. No, most mondjátok meg, mit is akart Csao-csou, amikor kikérdezte az öregasszonyt?

Volt egy kérdés, már csak olyan,

S ugyanolyan felelet.

Homokszem akad a rizsben,

Agyagban tüskét lelek.

32. A MÁSHITŐ ÉS BUDDHA

Egy másik hiten lévő bölcs tiszteletét tette Buddhánál, s így szólt:

– Nem szavakért jöttem én, nem szó nélküli válaszáért jöttem én.

Buddha csak ült mozdulatlanul. – A más hitű ekkor áhítattal szólt:

– Mérhetetlen Buddha könyörülete! Káprázatom felhőit elfújta, megnyitotta számomra az Utat. – Ezt mondván, leborult Buddha előtt, majd távozott.

Ánanda¹⁰¹ ekkor megkérdezte Buddhát:

– Mit talált itt ez a más hiten lévő, hogy annyira csodál téged? – A Nagy Megvilágosult így felelt:

– A telivér paripa¹⁰² nyomban felszökken, ha a korbácsnak csak az árnyékát megpillantja.

Kommentár

Ánanda ugyan Buddha tanítványa volt, de bölcsessége nem ért fel a más hiten lévőével. Azt mondjátok meg, mekkora a különbség Buddha tanítványa és a más hiten lévő bölcs között!

*Kardhegyeken járni-kelni,
Jéghegy szélén ereszke,
Sehol egy fok, sehol létra,
Falon függni kézvesztve.*

33. SEM NEM ELME, SEM NEM BUDDHA

Egy szerzetes azt kérdezte Ma-cutól:¹⁰³

– Mi Buddha? – Ma-cu azt felelte:

– Sem nem elme, sem nem Buddha.

Kommentár

Ha ezt megértetted, befejezted a Csan-tanulmányaidat.

*Végezz, ha kóbor lovag jön!
Ne adj, csak, ha költőt látsz!
Vagy mindent vagy éppen semmit!
Félmunkával rosszul jársz.*

34. AZ OKOSKODÁS NEM AZ ÚT

Nan-csüan¹⁰⁴ mondotta:

– Az elme nem Buddha, a bölcsesség¹⁰⁵ nem Út,

Kommentár

Nan-Csüan, mikor már öregedett, nem ismert szégyent. Amint kinyitotta bűzös száját, máris kifecsegte a család titkait. Kevesen vannak, akik hálások lehetnének neki.

*Felhőtlen ég, ragyogó nap.
Ázik a föld esőben.
Szíve száján, titkát tárja:
Sok köszönet nincs ebben.*

35. CSIEN-NÜ¹⁰⁶ ELTÁVOZOTT LELKE

Vu-cu¹⁰⁷ megkérdezte a szerzeteseket:

– Amikor Csien-nü lelke eltávozott, melyik volt az igazi Csien-nü?

Kommentár

Ha meg tudjátok ragadni a valóság természetét, akkor belátjátok, hogy úgy megyünk egyik porhüvelyből a másikba, miként az utazó váltogatja éjszakai szállásait. De ha ezt nem fogjátok fel, akkor komolyan vegyétek figyelmeztetésemet: ne kóboroljatok tovább! Amikor föld és víz, tűz és levegő hirtelen szétválnak, olyanok lesztek, mint a forró vízben vergődő, hét karjával és nyolc lábával kapálózó rák. Hogy akkor mi történik? Ne mondd, hogy nem figyelmeztettek!

*Felhők közt a hold ugyanaz,
De hegy és víz arcot vált.
Áldott minden! Minden áldott!
Egy ez, vagy már ketté vált?*

36. HA ERÉNYES EMBERREL TALÁLKOZTOK

Vu-cu¹⁰⁸ tette fel a kérdést:

– Ha az ösvényen erényes emberrel¹⁰⁹ találok, s nem érintkezhetek vele sem szavakkal, sem hallgatással, miképpen fogtok érintkezni?

Kommentár

Ha meg tudtok felelni erre a kérdésre, szívből köszöntlek érte benneteket. Talán nem is kellett volna így szólnom. De azt se feledjétek, hogy mindig készen kell állnotok ilyen találkozásra!

*Erény mesterét, ha látod:
Szó is, csend is tiltva van.
Ököllet ha orrba vágod,
Megérti majd biztosan.*

37. CSAO-CSOU¹¹⁰ CÉDRUSA

Egy szerzetes megkérdezte Csao-csoutól:

– Mi az értelme annak, hogy Bódhidharma¹¹¹ Kínába jött?

Csao-csou ezzel válaszolt:

– A cédrus a csarnok előtt, a kertben.

Kommentár

Ha jól megértetted Csao-csou válaszát, akkor nincsen mögötted Sákjamuni és nincsen előtted Maitreja.

*A szavak sosem a dolgok.
A beszéd nem a lélek.
A szavak közt csak elvesztél.
Ki csak beszél, eltéved.*

38. BIVALY AZ ABLAKBAN

Vu-cu¹¹² így szólt a gyülekezethez:

– Egy bivaly megy keresztül az ablakon. Feje, szarvai, négy lába már átalmentek. De miért nem megy által a farka?

Kommentár

Ha minden erőteket összeszedve szembenéztek ezzel a kérdéssel, s igyekeztek a szavak mögé nézni, és megtaláljátok a megfelelő szót, akkor képesek lesztek arra, hogy eleget tegyetek a szeretet négy kötelességének,¹¹³ amik eddig is sokat segítettek és segítik az érző lények Három Szféráját¹¹⁴ végigjárni. Ha azonban erre képtelenek vagytok, akkor csak szépen térjete vissza a farkhoz, s addig elmélkedjete rajta, míg eredményt értek el!

*Ki tovább megy – árok várja!
Visszafordul? – még rosszabb!
Ez a vékony bivalyfarok
Ugyan meggondolkodtat!*

39. ÜDVÖSSÉGET ELSZÓLNI

Egy szerzetes Jün-menhez¹¹⁵ fordult, és kérdésként egy szakaszt kezdett idézni:

*„Fényeknek csöndje¹¹⁶ ragyog be mindent,
Folyóban minden homokszemet . . .”*

De még mielőtt befejezhetné volna, Jün-men közbeveté:

– Nem Csang-csuo¹¹⁷ versei ezek?

– De igen – felelte a szerzetes.

– Akkor te elszóltad az üdvösségedet – mondta Jün-men.

Később Sze-hszin¹¹⁸ ezt a történetet adta fel talányként szerzeteseinek, ezzel a kérdéssel:

– Mondjátok meg nekem, miképp szólta el ez a szerzetes az üdvösségét?

Kommentár

Ha ezt világosan felfogjátok és megragadjátok azt, hogy milyen módszeres nézőpontból látta ezt Jün-men, s azt is, hogy miben tévedett a szerzetes a vers idézésében, akkor elnyertétek az ég és föld tanítója minősítést. Ha azonban nem tudjátok megragadni, akkor még messze vagytok attól, hogy megmenthessétek magatokat.

Csalétek a patakvizben :

A legmohóbb kapja be.

Szajad még szóra sem nyílt,

Sorsod be van végezve.

40. A FELRÜGOTT KORSÓ

Amikor Kuj-san hosang¹¹⁹ a Paj-csang¹²⁰ vezetése alatt működő kolostorban szolgált, szakács volt. Paj-csang főapátot keresett a Ta-kuj-hegy (Ta-kuj-san) kolostorának élére, összehívta hát a szerzeteseket, és megmondotta nekik, hogy az lesz a főapát, aki kérdésére a legkiválóbb választ adja. Aztán egy üres vizeskorsót állított a csarnok földjére, és föltette a kérdést:

– Ha ezt nem nevezhetitek vizeskorsónak, akkor minek fogjátok nevezni?

A rangidős szerzetes igyekezett a válasszal:

– Hát éppen cöveknek¹²¹ sem hívnám.

Paj-csang ekkor a szakácsot szólította. Kuj-san fölrugta a korsót, és kiballagott. Paj-csang föl kacagott:

– A rangidős lemondhat a hegyről.

És az új kolostor főapátjává Kuj-sant tette meg.

Kommentár

Kuj-san nagy szellemről tett tanúságot cselekedetével, ezért egyévi gyászra számíthat,¹²² de nem szabadulhat egykönnyen Paj-csang hálójából. A könnyebbik helyett a nehezebbik végét fogta meg. De miért cselekedett így?

Letette a fejéről a gyolcsot,¹²³ hogy vasjármot vegyen helyette a nyakába.

Félre kosár és fakanál!

A dicső út előtte.

Paj-csang sorompója nem gát :

Ezer Buddha szülője!

41. BÓDHIDHARMA¹²⁴ LECSILLAPÍTTJA A LELKET

Üldögélt Bódhidharma arccal a falnak fordulva. A Második Pátriárka¹²⁵ meg álldogált a hóban. Levágta a karját, és nyújtotta Bódhidharma felé, könyörögve:

– Lelkem olyan nyugtalan. Kérlek, Mester, csillapítsd le!

– Hozd ide nekem a lelkedet, hogy lecsillapíthassam! – felelte Bódhidharma.

– Keressem a lelkem mindenütt, de sehol sem találok – panaszkodott a pátriárka.

– Akkor, amit kértél, megtörtént: lelked már megnyugodott – volt Bódhidharma válasza.

Kommentár

A fogatlan öreg barbár százezer mérföldet utazott a tengeren, olyan fontos volt neki, hogy idejőjjön. Hullámokat keltett¹²⁶ akkor is, amikor szélcsend volt. Végül élete utolsó éveiben talált egy tanítványt, aki azonban hat gyökerében¹²⁷ igencsak tökéletlen volt. Szép történet, de csak Szanlangnak jó,¹²⁸ aki még a négy írásjegyet sem ismerte!

Keletre jött s új Utat tört :

Az ő Tana fölkarar.

Kolostoraink csendjében

Tőle támadt zúrzavar.

42. A SZAMÁDhiból FELÉBRESZTETT NŐ

Réges-régen történt, még a Magasztos idejében, hogy Mandzsusri bódhiszattva¹²⁹ arra a helyre igyekezett, ahol az összes buddha gyülekezni szokott. Meglepődve tapasztalta, hogy már mindenki bazatért lakhelyére. Csak egyetlen nő maradt ott, szamádhí-pózban ülve, közvetlenül Buddha trónusa mellett. Mandzsusri méltatlankodva fordult Sákjamunihoz:

– Hogyhogy ez a nő odamehet Buddha mellé, én meg nem mehetek?

– Ébreszd fel őt szamádhijából, és kérdezd meg tőle magától! – válaszolta Buddha.

Mandzsusri erre nekilátott: háromszor körüljárta a nőt, aztán az ujjával csettintgetett neki, aztán felragadta Brahmá¹³⁰ mennyei birodalmába, majd kipróbált minden varázseszközt és praktikát, hogy fölébressze mély elmélkedésből. Mindhiába. Ekkor a Magasztos ismét megszólalt:

– Még százszor ezer Mandzsusri sem tudná ezt a nőt szamádhijából¹³¹ fölébreszteni. Hanem odalenn, túl a tucatszor százmillió, vagy még a Gangesz homokjánál is számosabb Buddha-birodalmon, odalenn él egy Dzsáliniprabhákumára névre hallgató bódhiszattva – nos, ő majd fel fogja ébreszteni.

Egy pillanat sem telt el, és a Mahászattva felröppent a földről, s máris leborult a Nagy Tanító előtt, s az nyomban parancsot adott neki a nő felkeltésére.

Dzsáliniprabhákumára¹³² odalépett a nő elé, pattintott az ujjával, s a nő tüstént fölriadt mély szamádhijából.

Kommentár

A színjáték, amit az öreg Sákjamuni itt megrendezett, még Hsziao-hsziaónak¹³³ is megfelelt volna. Nos, megkérdem tőletek: hogyan lehetséges, hogy Mandzsusri, aki a hét Buddha tanítója, nem volt képes fölébreszteni ezt a nőt szamádhijából? És hogyhogy Dzsáliniprabhákumára, aki csak egy a legalsó szinten lévő, kezdő bódhiszattvák

közül, meg tudta ezt tenni? Ha mindezt mélyen megértitek, akkor megélhetitek a nagy Világkigyó¹³⁴ mély szamádhiját, miközben elméteket a karma szüntelen változó képpekkel népesíti be.

Egyik tudja, a másik nem.

Mindkettő szabad elme.

Egyik isten, másik gonosz:

Mind csak a karma szele.

43. SOU-SAN BAMBUSZ-ÉKE

Sou-san hosang¹³⁵ egy bambusz-éket¹³⁶ tartott a kezében. Magasra tartotta, hogy a szerzetesek jól lássák, majd így szólt:

– Figyelmezzetek, szerzetesek! Ha ezt itt bambusz-éknek nevezitek, megtagadjátok a valóságot. Ha nem hívjátok bambusz-éknek, akkor viszont eltagadjátok aényt. No, szerzetesek, mondjátok meg, minek kell nevezni!

Kommentár

Ha tehát bambusz-éknek nevezitek, megtagadjátok a valóságot. Ha viszont nem nevezitek bambusz-éknek, akkor eltagadjátok aényt. A szavak nem használhatók, a hallgatás nem célravezető. No, mondjátok meg, de tüstént, minek nevezzük!

A bambusz-ék a magasban,

Élet-halál itt a tét.

Igen és nem egyaránt rossz:

Szent is menti életét!

44. PA-CSIAO¹³⁷ BOTJA

Pa-csiao hosang így beszélt egybegyűlt tanítványai előtt:

– Ha van görcsösbotoatok, adok egyet. Ha nincs görcsösbotoatok, elveszem.

Kommentár

A leszakadt híd csak segíthet nektek, ha folyón akartok átkelni. Ez kísér el minket a faluba csillagtalán éjszakán. De ha görcsösbotnak nevezitek, nyilsebesen szálltok a Pokolba.

*Világ mélye és sekélye
Mind a te kezében van;
Ég tartója, Föld szülője:
Gazdagítja majd a Tant.*

45. KI AZ A MÁSIK?

A Tung-sanba való Fa-jen¹³⁸ (akinek másik neve Vu-cu volt, s egész iskolája van) így szólt:

– Sákjamuni is, Maitréja is, úgy mondják, csak egy másiknak¹³⁹ a szolgálói. Mondjátok meg nekem, ki az a másik?

Kommentár

Ha ez a „másik” világosan áll előtted, rájöhetsz, hogy olyan, mint a találkozás a keresztútnál: ez az apám vagy az ipam? Hogyan kell kérdezned, hogy ráismerj?

*Másnak tját meg ne feszítsd!
Más lovát ne lovagold!
Más hibájáról ne beszélj!
Más dolgait meg ne szóld!*

46. HOGYAN TOVÁBB A PÓZNA TETEJÉRŐL?

Si-suang hosang¹⁴⁰ feltette a kérdést:

– Hogyan lehet tovább mászni egy száz láb magas pózna tetejéről?

Egy régi, kiváló Csan-mester¹⁴¹ megfelelt erre:

– Aki már fenn ül egy száz láb magas pózna tetején, elért valamit, de nem az igazi célt. Induljon hát tovább a pózna csúcsáról, hogy szétterjedjen, és látható legyen mindenütt a tíz égtájon.

Kommentár

Ha tovább mászol, és szétterjedsz mindenfelé, nincs többé olyan hely, ahol nem te lennél az úr. Hanem most már arra feleljetek nekem, hogy miképpen lehet tovább mászni egy száz láb magas pózna csúcsáról! No?!

*Már három szem is hályogos,
Lesi bár a mérleget;
Még ha éhét is ráteszi,
Világtalant vak vezet.*

47. TOU-SUAI¹⁴² HÁROM SOROMPÓ, A¹⁴³

A „három sorompóról” szólva, az egyik instrukció alkalomával a Cung-jüéből való Tou-suaj ezeket a kérdéseket tette fel tanítványainak:

– Minden gyomot kikapáltok, hogy a homályba fény hatolhasson, hogy saját természetetek igazi valójába beelátsatok. Nos, mondjátok meg nekem, de most azonnal, hol van természetetek igazi valója?

– Ha behatoltatok természetetek igazi valójába, megszabadultatok az élet és halál körforgásától. Azt mondjátok meg nekem, hogy, ha szemetek az utolsó pillanatban kialszik, miképpen szabadultok meg az élet és halál körforgásából?

– Amikor sikerült szabaddá tenni magatokat az élet és halál körforgásából, megláthatjátok s megtudhatjátok végző sorokat. De hová fogtok menni akkor, amikor a négy elem feloldódik?

Kommentár

Ha erre a három nagy kérdésre meg tudjátok adni a megfelelő választ, akkor urai vagytok sorokatoknak, bármilyen körülmények közé kerüljétek is. Ha nem? Ide hallgassatok! Ha étkeketek nagy falatokban nyelitek, könnyen elteltek; ha azonban jól megrágnátok, jobban fog táplálni.

*Most az öröklétet látod,
Öröklét e pillanat.
Ki átlát e pillanaton,
Átlátóján is túlhat.*

*Meg sem moccansz s célodnál vagy,
Szád sem nyílt és elhangzott...
Mozdulsz, de mindig csak falig:
A túlvilág még titok.*

48. CSIEN-FENG¹⁴⁴ AZ EGYETLEN ÚTRÓL

Egy szerzetes azt kérdezte Csien-feng hosangtól:

– „A tíz világtáj buddhái mind ráleltek ugyanarra az egyetlen útra, amelyik a Nirvána felé vezet.”¹⁴⁵ Csak azt szeretném tudni, hol lehet az az egyetlen út?

Csien-feng fölemelte görcsösbotját, s egy vonalat húzott vele a levegőben:

– Itt van.

Később a szerzetesek ugyanezt a kérdést tették föl Jün-mennek,¹⁴⁶ a kolostor rangidős mesterének. Jün-men magasra emelte legyezőjét, s így szólt:

– Ez a legyező fölrepül, föl egészen a Harminchárom Istenség Egébe, és ott orrba csapja Indra főistent.¹⁴⁷ Ha a Keleti-tenger pontya¹⁴⁸ földobja magát a vízben, úgy elkezd zuhogni, mintha dézsából öntenék.

Kommentár

Az egyik alámerül a tenger mélyére, és porfelhőket emel föl onnan. A másik a szédítő hegycsúcsokra hág föl, és toronymagas hullámokkal mossa meg az égboltot. Az egyik szorongatja, a másik elengedi, mindegyik azért nyújtja ki a kezét, hogy megtartsa a mélyreható tanítást. Éppen olyanok, mint egy pálya két végéről induló és a pálya közepén összetalálkozó lovasok. Hanem a földön senki sem járhat egyenes úton. Ha éles szemmel vizsgálod őket, rájössz, hogy sem az egyik, sem a másik nagy mester nem tudta az utat.

A SZERZŐ UTÓSZAVA

Buddha és a pátriárkák cselekedetei és mondásai egyenként és megrószálva itt vannak hűségesen rögzítve. Semmi fölöslegeset nem tett hozzájuk a szerző, aki annyira erőltette az esze tokját, hogy a szeme golyóbisa majd kiugrott üregéből. A ti dolgotok most már az, hogy magatok boldoguljatok vele, s ne másoktól kérdjétek a megoldást. Ha talpraesettek vagytok, már a surranásából is meg tudjátok mondani, hová fog becsapódni a nyílvevő. Ha valaki észreveszi, hogy nincs nyitva az ajtó, amelyen át a családhoz be lehet jutni, s még lajtorja sincs, amin keresztül be lehetne mászni, besiet a kitért ajtón át, karját maga elé szorítva, kapustól engedélyt nem kérve.

Emlékezzetek arra, amit Hszüan-sa¹⁴⁹ mondott: „A szabadulás kapuja nem kapu, a Csan-buddhizmus célja nem cél.” Ugyanezen kaput emlegette Paj-jün,¹⁵⁰ amikor ezt mondotta: „Egészen jól tudod, hogyan kell róla beszélni. De hát miért nem lépsz át rajta?”

Hanem erről még többet fecsegni annyi, mint sárból készült pástétomot tejjel-vajjal felönteni. Ha már a nektek utat mutató kapujanincs átjárón áthatoltatok, akkor a „Kapujanincs” nevű szerzetesből akár bolondot is csinálhattok. Ha viszont nem, akkor magatok vagytok a bolondok. Könnyű dolog a Nirvánát elménkben megismerni, de nehéz a valóság boncolásához való bölcsességre szert tenni. Ha erre a bölcsességre szert tettetek, béke és rend lesz földjeiteken.

A Sao-ting időszaknak a Jüan-csie időszakra váltása esztendejében, öt nappal az Esős Évszak vége előtt [1228. július 10.], alázatosan átnyújtja ezt nektek Vu-men (Kapujanincs) Huj-kaj szerzetes, Jang-csi¹⁵¹ nyolcadik utóda.

A *Vu-men Kuan*, azaz a *Kapujanincs Átjáró* címen emlegett Csan-példázatgyűjteményt 1228-ban állította össze Vu-men Huj-kaj. Huang-lung Huj-kaj, irodalmi álnevén Vu-men (Kapujanincs) 1182-ben született Hangcsouban. Hét kolostort is megjárta, köztük a Huang-lungot, amelyről nevéet kapta. Egykori első mestere utódjaként, helyettes apátnak, a noviciusok tanítójának a Ju-ce-kolostorba került. A negyvennyolc példázatból álló gyűjteményt kinyomtatás után a Szung dinasztia Hang-csouban székelő Li-cung császáranak (uralkodott 1225–1264) ajánlotta. Később, munkája kedvező fogadtatása nyomán, egy új kolostornak, a Hu-ko Zsen-vang-szenek alapító apátja lett. Itt is halt meg 1260-ban, 78 esztendőskorában.

Huj-kaj az általa összegyűjtött negyvennyolc példázat mindegyikéhez prózai és verses kommentárokat írt. A kommentárok, elsősorban a prózaiak, voltaképpen a példázatoknak a kolostori gyakorlatban való felhasználására adnak élet-szerű mintákat. A kommentátor – maga Huj-kaj – a gyűlekezet előtt mondja el a példázatot, hozzátesz néhány – számkra sokszor nem éppen eligazító – megjegyzést, és gyakran felteszi a kérdést is: miképpen tudnának tanítványai megfelelő választ adni a kérdésre, vagy hasonló helyzetre.

A gyűjteményt, amely az általunk közöltek között időrendben a legutolsó, teljes terjedelmében adjuk közre. A verses kommentárok többnyire ügyetlen klapanciák, ritkábban a klasszikus kínai költői közhelyek (holdfény stb.) utánzatai, de mindig a témát variálják, olykor szellemesen, más-
kor csak a tanulság iskolás levonásával.

Az itt teljes terjedelmükben idézett kommentárok igazolhatják azt a megoldásunkat, döntésünket, hogy a másik gyűjteményt, a *Nefrit Szirt* címűt, csupasz példázatanyagában adjuk közre: a kommentárokhoz ugyanannyi magyarázatot igényel az európai olvasó, mint magukhoz a példázatokhoz.

A *Kapujanincs Átjáró* egyébként a *Csan-szerzetesek* gyakorlatában a könnyebb olvasmányok közé tartozik.

1. *Aki a nagy kapun jön be . . .* – A kínai ház főkapuja az idegenek fogadására szolgált, a családtagok és a család bizalmasai a kiskapun jártak be.
2. *hullámokra várna a szélsőségekben . . .* – Ez és a következő is (fekélyt kivágni hibátlan bőrből) gyakran használt, indiai eredetű buddhista metafora.
3. *csizmán keresztül vakarózni . . .* – Ma is gyakran elhangzó kínai mondás, akár a következő (bottal akarni leütni a Hoidat).
4. *példázatait* – A *kung-an* (ismertebb japán formájában *kóan*) kifejezést fordítom példázatnak. A kifejezés eredeti jelentése „bírósi ügy” (a *kung* szó jelentése „nyilvános”, az *an* szó a bírói hivatalát gyakorló magisztrátus asztalát jelenti, de a bíróság tábláját is, a kettő együtt pedig a bírósági ügyet). A *Csan* gyakorlatában ez a kifejezés jelöli a tanítványt s egyáltalán a *Csan*-hívót próbára tevő, mintegy megítélő „tesztet”, illetve annak anekdotikus formáját.
5. *nyolckarú Náta* – Indiai kígyódémon.
6. *négyszer hét Nyugati . . .* – A huszonnyolc pátriárka: az indiai buddhizmus hagyományai szerinti legtekintélyesebb Buddha-utódok Mahákaszjapától Bódhidharmaig, a Kínába vándorolt *Csan*-alapítóig. (A buddhizmusban nincs hivatalos egyházfő.)
7. *kétszer három Keleti . . .* – A hat kínai *Csan*-pátriárka Bódhidharma, Huj-ko, Szeng-can, Tao-hszin, Hungzsen és Huj-neng. Az utolsók mellett már a 7. század elején megjelennek az Északi és a Déli megoszlást jelző, nem általánosan elismert pátriárkák is: Niu-tou és Sen-hsziu.

1.

8. *Csao-csou* – *Csao-csou* Cung-sen (778–897), Lin-csi kortársa (l. ott is), Huang-po és Nan-csüan (lásd alább) tanítványa. Kolostora (és Csao-csou városka) Hopej tartományban volt, nem messze Lin-csi kolostorától.
9. *vu* – a kínai szó (japán kiejtése *mu*) jelentése 'nincs', 'nem', 'nélkül' – 'semmi'. Ez a szó a 'kapujanincs' (*vu-men*) kifejezés első tagja is. A *Csan*ban az üresség, tágasság metaforája is. A példázatban azonban a jelentése nem az, hogy a kutyának *nem* lehet buddha-természete, hanem az, hogy a kérdezett elutasítja a választ erre az értelmetlen kérdésre, mintha azt mondaná: Kuss!
10. *sorompó* – Nemcsak a pátriárkáknak, hanem minden tanítónak és írásnak a példája csak akadály a *Csan* gyakorlatában.
11. *Kuan Jü tábornok* – Híres kínai hadvezér (†220).
12. *létezés hat világa* – Ti. az indiai eredetű buddhista kozmogóniában: dévák (istenek), emberek, aszurák (gonosz démonok), állatok, préták világa és a Pokol.
13. *élelények négy létmódja* – Élveszületés, tojásból születés, nedvességből születés, születés átváltozás útján.
14. *szamádhí* – Leginkább a kontempláció szóval adhatjuk vissza, megkülönböztetve a koncentrációtól, amely külső tárgyra vagy eszmére irányul, s a meditációtól is, amely „csapongó”: az önszemléletnek a racionális működést felfüggesztő, intenzív formája, amely a lelki megnyugváshoz vezet. A buddhista elmélkedés legmagasabbra értékelt módja.

2.

15. *Paj-csang* – *Paj-csang* Huaj-haj (720–814), Huang-po mestere, ő vezette be a *Csan*-kolostorokba a kétkezi munkát (l. *Lin-csi* 69. anekdotáját). A kínai tea-szer-tartás megalapítójának is őt tartják.

16. *hosang* – Szó szerint 'tisztelendő', 'tiszteletre méltó'. – Régen a buddhista szerzetesek illendő megszólítása volt, mai jelentése egyszerűen 'buddhista szerzetes'.
17. *Kasjapa Buddha* – A földi világnak a történeti Buddha (Gautama Sziddhártha) előtti Buddhája (megvilágosultja). A buddhista kozmogónia szerint óriási időközökben, bizonyos történelmi pillanatokban, megjelenik egy-egy megvilágosult útmutató, aki a megváltáshoz vezető, újra meg újra elvesztett utat megmutatja. A történeti Buddha után, néhány évezred múltán, várható majd Maitréja Buddha eljövetele – ő jelenleg a bódhiszattvák között van, de olykor ellátogat a földre is (l. von Glasenapp, id. m. 114.).
18. *karma* – 'Tett', 'cselekedet' és annak „gyümölcse”, ind vallási és filozófiai fogalom. Lényegében azt az ember „megelőző” életéből felgyűlt erkölcsi „számlát” jelenti, amivel az megterhelve (vagy megjutalmazva) újjászületik; ehhez járul hozzá a saját életében elkövetett jó és rossz cselekedetei „készpénze”. Az indiai bölcsélet nem ad receptet a karma – lényegében ok-okozat jellegű – láncolatából való szabadulásra, a buddhizmus viszont azt tanítja, hogy a karma végtelen okláncolatát a megvilágosodással s az annak révén elérhető Nirvánába jutással lehet megszakítani, illetve befejezni. Paj-csang óvatos válasza épp ezt rejti: a „nagy vezeklő” (akár Buddha, akár egy bódhiszattva, akárki, akinek sikerült a megvilágosodás) alá van ugyan vetve a karmának, de képes átlépni rajta.
19. *rókatündér* . . . – A rókatündér a kínai folklór közismert figurája: valamilyen büntetésre ítélt vagy gonosz lélek, aki köznapi létében róka képében él, de képes emberi (a kínai folklórban többnyire csinos nő) alakot ölteni, s ebben az áltestben ártani is.
20. *Nirvána-csarnok* – Az a hely a kolostorban, ahová a haladókát helyezték el, s ahol a gyászolóktól körülvéve – mint egykoron Buddha – távoznak a Nirvánába (azaz szenderülnek örök nyugalomra). A Nirvána a buddhizmus önmegváltásának végcélja; tévesen azonosítják a halállal is, a Másvilággal vagy a Paradicsommal is: csak

bölcséleti meghatározása van (tökéletes békeesség),
praktikus nincs!

21. *vörös szakállú barbár* . . . – A kínaiak mindenkit barbárnak neveztek, aki határaikon kívül élt, így Buddhát is és a Csant megalapító indiai születésű vándoraszketát, Bódhidharmát is – az utóbbit gyakran emlegetik is „vörös szakállúnak”. Paj-csang „szidalma” tehát voltaképp dicséret: mintha magát Bódhidharmát látnám magam előtt . . . – ez a jelentése a Huang-po által föl-tett „jó kérdés” dicséretének.

3.

22. *Csü-cse* – Noha a *Nefrit Szirt*ben is szerepel, nem tudunk róla semmit.
23. *Tien-lung* – Hang-csou *Tien-lung*; róla sem tudunk többet, mint hogy egy Hang-csouban (akkor is híres város volt, később császári székváros) alapított kolostor előljárója volt a 9. században.
24. *Csü-ling* – Legendás hős, aki szétszakította a Hua-sant (a Hua hegyláncot), hogy a Huang-ho (Sárga Folyam) számára utat nyisson.

4.

25. *Huo-an* – *Huo-an* Si-ti (1108–1179). A Huo-an név, amelyen emlegetik, szokás szerint helynév, amit kolostoráról kapott.
26. *Ne beszélj az álmaidról* . . . – Az első sorpár Tao Jüan-ming (365–427) híres kínai költő egyik verséből való.

5.

27. *Hsziang-jen* – *Hsziang-jen* Cse-hszien előbb Faj-csang (1. főntebb), majd Vej-san Ling-jü (771–853) tanítványa volt; ezekből az adatokból valószínűsíthető működésének ideje.

6.

28. *Keselyűcsúcs* . . . – A Gridhrakuta-hegy Észak-Indiában, Rádzsagaña városka körzetében található; nemcsak Buddha, más tanítók is prédikáltak itt.
29. *Kaszjapa* – Itt Buddha egyik első tanítványát és utódját jelöli a név.
30. *kosár* – A szanszkrit *pitaka* kínai fordítása a ’tárház’ jelentésű *cang* szó; itt a „tükör” („Tan tükre”) fordítás értelemszerű, erre a kínai buddhista terminológia – nyomában a japán is – a „szem” („Tan szeme”) kifejezést is használja. A Lin-csi-szövegben magam is inkább ez utóbbival éltem, a konkrét hasonlat miatt.
31. *kutyahúsként* . . . – Kínában a kutyahús csemegének számít.
32. *Fölmutat* . . . – A versben van még egy rejtélyes utalás valami „tekeredő”-re, amit minden interpretátor másnak (kigyónak, hajfürtnak, bivalyfaroknak stb.) értelmez. Én elhagytam.

7.

33. *Feltárja szívét és máját* – A *Csan*-magatartás mintaképe: közvetlenség, lényegre mutató, őszinteség és köznapiság.
34. *a láng maga a tűz* – A buddhista ismeretelmélet egyik lényeges fogalma a *szvabháva*: a „magában való” vagy szubsztancia, szembeállítva az *accidentiákkal*, gyakran emlegetett példája a tűz és lángja (vagy melege) viszonya.

8.

35. *Jüe-an* – Egy kolostor neve; a mester teljes neve Jüe-an San-kuo, valószínűleg a szerzőnél három nemzedéssel korábban élt.

36. *Hszi-csung* – A kínai ókor mithologikus geográfiájában, a *San-haj-csingben* (*Hegyek és Vizek Könyve*, i. e. 3. század) öt emlegetik a kerék feltalálójaként.

*

A példában feladott rejtvény fordításai eléggé különböznek, a kínai szöveg maga nem egyértelmű. A lényeg azonban – a példázat értelme – elég világos: a kerekétől és tengelyétől megfosztott kocsi nem más, mint a testétől és szellemétől megfosztott én – azaz a tökéletes számághi.

9.

37. *Abhidzsnya Buddha* – Abhidzsnya-dzsnyánávihuti: a „Felsőbbrendű Tudások Ismeretének Legfőbb Mestere”: az *Igaz Törvény Lótusza* című szútra szerint ő a történeti Buddhát megelőző Buddhák egyike (aki egyébként egyik fia és tanítványa volt), s arról nevezetes, hogy tíz kalpát (világkorszakot, melyek mindegyike ezer, egyenként 4 320 000 évből áll) töltött elmélkedésben a bódhifa alatt, s utána még sokáig hallgatott.
38. *Csing-zsang* – Hszing-jang *Csing-zsang* (azaz a Hszing-jang-ba való *Csing-zsang*) a 10. század első felében működött.
39. *régi barbároknak . . .* – Az indiai buddhista pátriárkának és tudósoknak a szövegeiről van szó.

10.

40. *Csing-suj* – Nevén kívül semmit sem tudunk róla.
41. *Cao-san* – *Cao-san* Pen-csi (840–901) híres *Csan*-mester, *Tung-san* Liang-csie (807–869) tanítványa. A *Csan* Japánban felvirágzott másik ágának (a Lin-csiről elnevezett Rinzai-ág mellett), a *Soto*-ágnak tőlük származik a neve (a *Cao-Tung* írásjegyek japáni kiejtése ez). A *Tung-san* (Tung-hegy) és a *Cao-san* (Cao-hegy) egyaránt Csiang-hszi tartományban, Dél-Kínában van.
42. *Fan Tan* – Az önfeláldozó kínai írástudó mintaképe

(i. sz. 150 k.): magas hivatali beosztásáról lemondott, hogy beteg anyja ápolásának szentelhesse magát. A becsületes szegénység és a fiúi szeretet révén lett híressé.

43. *Hsziang Jü* – A kínai történelem egyik hősként tisztelt alakja († i. e. 206). A kínai felfogásra olyannyira jellemző módon, egy vesztés hadvezért övez személyében évezredek tisztelet: miután visszaküldte vetélytársának feleségét és apját, akiket tisztként őrzött, vissza akart vonulni, de amaz túlerőben lévő sereggel körülfogta, s ekkor szeretőjével együtt az öngyilkosságot választotta. A vetélytárs (Liu Pang) így lett a Han-dinasztia uralmának megalapozója.

11.

44. *majd fölsegít valakit, majd meg letaszít . . .* – a számszóra és a Nirvána közt nem hajlandó önkényesen választani.

12.

45. *Si-jen* – Életrajzi adatait nem ismerjük. Annyit tudunk, hogy *Jen-tou* Csüan-huo (828–887) tanítványa volt. A *Zsuj-jen*-kolostor Csiang-hszi tartományban volt. – A kommentár már – a szokásoknak megfelelően – a kolostor nevének említi.

13.

46. *Tö-san* – *Tö-san* Hszüan-csien (780–865), híres *Csan*-mester. Kolostora Hunan tartomány Csengtő városától Délre volt. Csao-csu kortársa volt. Megvilágosodása történetét a 28. példázat mondja el.
47. *Hszüe-feng* – *Hszüe-feng* Ji-cun (822–908), *Tö-san* tanítványa. Arról nevezetes, hogy önként vállalta a kolostor konyhai szolgálatát, általában kedvelte a fizikai munkát, s nem volt a könyvek embere. Kolostora Fucsu város közelében volt.

48. *Jen-tou – Jen-tou* Csüan-hou (828–887), ugyancsak Tö-san tanítványa. Tö-san halála után, Hszüe-fenggel együtt útnak indult Lin-csihez, útközben tudták meg, hogy Lin-csi meghalt. Ekkor elváltak; Jen-tou a Hupej tartománybeli Jen-tou-hegyi kolostor apátja lett; sok tanítvánnyal. Rablók rohanták meg a kolostort kincseiért, ahol Jen-tout egyedül találták elmélkedésbe merülve – mindenki más elmenekült. Amikor megölték, kiáltása állítólag mérföldekre elhallatszott.

*

A történet – parabolikus értelmén kívül – azért is érdekes, mert hűséges képet ad a *Csan*-kolostorok életéről, a mesterek és tanítványok viszonyáról.

14.

49. *Nan-csüan – Nan-csüan* Pu-jüan (748–834); Ma-cu Tao-ji (709–788) tanítványa, Csao-csou egyik mestere. Alább még többször szerepel.
50. *csarnok nyugati és keleti szárnyának . . .* – A buddhista kolostorokban Kínában egy csarnok van, amelynek az ajtaja mindig délre nyílik. A szerzeteseket két csoportba osztják, s ezek időről időre helyet cserélnek: az egyik oldalon helyet foglaló csoport intézi egy ideig a házi munkákat, a másik kizárólag elmélkedik.
51. *Veszedelem fenyeget* – Utalás a *Ji-csingre*, azaz a *Változások Könyvére*, ami az ókori kínai írásbeliség legrégebb emléke, voltaképp jóslási kézikönyv. A szó a veszedelmet jósló hexagrammot jelenti (Csien).

15.

52. *Tung-san* – Nem azonos a 10. példázat jegyzetében említett, itt *Tung-san* Sou-csuról van szó, aki a 10. században élt. Az ő mestere volt Jün-men.
53. *Jün-men – Jün-men* Ven-jen (864–949), híres *Csan*-mester, Hszüe-feng tanítványa (l. a 13. példázatban).

Itt is, más példázatgyűjteményekben is (pl. a *Nefrit Szirtben*) többször említik. Kolostora, illetve a hegy, amelyről nevét kapta, Kuangtung tartományban, Kína legdélibb részén volt.

54. *Csatu* – Azonosíthatatlan helynév (a mester utolsó mondatából kiderül, hogy Csiang-hszi tartományban lehetett).
55. *Pao-ce-kolostor* – Hunan tartományban, pontos helyét nem tudni.
56. *Hunan, Csiang-hszi* – Az égtájak is szerepelnek ezekben a kifejezésekben: *Hunan* jelentése 'a Tavaktól Délre', Csiang-hszié pedig 'a Folyamtól Nyugatra' – a történet hősénekvénevében viszont a 'Kelet' szó szerepel.

*

A történet nem az egyetlen a *Csan*-példázatok közt, amely arra tanít, hogy a tanítvány, a megvilágosodást kereső hiába járja sorra a híres kolostorokat és mestereket, mert a megoldást önállóan, saját magának kell föllelnie.

16.

57. *Ha a harang . . .* – A harang megszólalása a kolostori gyülekezet számára valamilyen közös tevékenység kezdetének jelzése volt (prédikáció a csarnokban, étkezés, közmunka, kolduló útra indulás stb.).
58. *hétrészes öltözetünket . . .* – A buddhista kolostorokban, különösen a déliekben, indiai módra elég volt öltözetnek az ágyékkötő. Ha azonban a szerzetes vagy a közösség a kolostoron kívülre indult – pl. kolduló útra –, akkor felöltötték a szerzetesi köntöst, amelynek több része, így csuklyája is volt.

*

A kérdésben rejlő ellentmondás a *Csan*-hívónek a tökéletes szabadság elnyerésére irányuló törekvése, szabadságesszménye, és a „külső” világ konvencióinak béklyója. Jün-men első mondata a *Csan* és általában a buddhizmus alaptétele,

kérdése viszont arra a kompromisszumra utal, amit a világ illemszabályainak az elfogadása jelent egy *Csan*-szerzetes számára.

17.

59. *Nagy Tanító* – A szövegből nem tűnik ki világosan, kit tisztelnek ezzel a címmel (kínaiul: *kuo-si*: 'ország tanítója'); a japán Zen tradíciók nyomán azonban általában Nan-jang *Huj-csung* (675–775) mestert, Huj-nengnek, a VI. pátriárkának tanítványát vélik mögötte. Kolostora Honan tartományban volt a Paj-ja hegyen.
60. *kolostori szolgáját* . . . – Az idősebb mesterek mellett szolgálatot teljesítő fiatal – sokszor gyermekkori – novícius.

*

A háromszoros szólítás célja az lett volna, hogy megvilágosodást idézzon elő a gyermekben. Az azonban nem „úgy” reagált, hanem csak köznapi módon engedelmeskedett. Viselkedését azonban úgy is lehet értelmezni, hogy nem fogadta el a segítséget: önállóságot tanúsított (a kommentár így értelmezi).

18.

61. *Tung-san* – *Tung-san* Sou-csu (l. a 15. példázat jegyzetét).

*

A kommentárok megegyeznek abban, hogy a válasznak a szimbolikus jelentése a fontos, nem pedig az a mellékes körülmény, hogy a mester épp kendert mérlegelt, amikor a kérdést fölítették neki. A szimbolikus jelentés pedig a kérdés értelmetlenségére éppen úgy utal, mint arra a buddhista fel-fogásra, hogy egyénisége, sajátos *énje* még Buddhának sem lehet. A „szegényes” jelző itt is ellenkező értelmű.

19.

62. *Csao-csou* és *Nan-Csüan* – l. előbb!
63. *köznapi lélek* – Voltaképp az ártatlanságot lehet ezen a *Csan*-fogadalmon érteni, a naiv természetességet, a gyermeki lelkületet.
64. *Út* – A kínai buddhizmusban ez a szó (*tao*) több jelentéssel is bír: magán hordja a taoizmusból hozott sajátosan kínai bölcséleti jelentésárnyalatot („természet-törvény”), de a buddhista önmegváltás útja, a Tan útja stb. jelentéseket is. A *Csan*-tanítók szerint ezek természetes módon össze is függenek, kölcsönösen feltételezik egymást.

20.

65. *Szung-jüan* – *Szung-jüan* Csung-jüe (1132–1202), a szerző kortársa.
66. *erős ember* . . . *nagyerejű ember* – A kínai kifejezések ugyan a taoista bölcséletből valók, ahol az idő metaforája, itt azonban a modern kommentárok megegyeznek abban, hogy a megvilágosodottat jelenti, aki ebben az állapotban betölti az univerzumot.
67. *Nem a nyelvünk* . . . – Hanem mi magunk, a nyelv csak eszköz.
68. (*Utolsó sort* . . .) – Talán utalás arra, hogy Szung-jüan ezeket a kérdéseket halálos ágyán tette fel.

21.

69. *seggtörő* – L. a Lin-csi *Beszélgetések* harmadik szövegét és jegyzetét. A kifejezés itt is az erkölcsi ítélkezés, megkülönböztetés elutasítását jelenti. A gyors, spontán válasz pedig dicséretet érdemel.

70. *Ánanda és Kasjapa* – Buddha közvetlen tanítványai, az indiai tradíciók szerint az első és a második pátriárka.
71. *Fordítsd meg . . .* – Annak jeléül, hogy a tanítás befejeződött. A zászló a kolostorkapun azt jelentette, hogy benn híres mester tanít.
72. *Vipaszin Buddha* – A történelmi Buddhát megelőző hat világkorszak hat Buddhája közül a második. (Vö. 2. példázat jegyzetét.)
73. *Az öcskös* – Ánanda Sákjamuni Buddhának az unokaöccse volt.

*

Mint a legtöbb példázat, ez sem egyértelmű: egyik mai kommentátor szerint a zászlórúd megfordítása (vagyis a zászló levétele) azt jelenti, hogy az „átadás” befejeződött – vagyis Kasjapa határozottan tudtára adja Ánandának, hogy semmi más átadni való nem is volt, a Tan kereke már magától is forog (az „átadás” és a „tanítás” a buddhista terminológiában ugyanazt jelentik). A másik kommentátor szerint ugyanez a jelkép arra vonatkozik, hogy Kasjapa ezennel átadta Ánandának tiszttségét. De jelentheti ez a zászlóbevonás a figyelmeztetést is önmagukba fordulásra, a tanítás helyett a számadhi választását, s ennyiben már teljesen *Csan*-jelkép – ezt a szerző kommentárja sugallja.

74. *Ming nevű . . .* – Egy Csen Huj-ming nevű laikus, így tudjuk más forrásból. A szöveg „rangidősnek” jelzi, de ebben a kolostorban Sen-hsziu volt a rangidős.
75. *Hatodik Pátriárka* – Hui-neng (638–713), a kínai *Csan* „Déli Iskolájának” az atya. Kolostora a déli Kuang-tung tartományban, Saocsou mellett volt. Egyike a leg-híresebb tanítómestereknek; „szútra-magyarázatai”-t tanítványai gyűjtötték egybe és adták ki, de kéziratban is igen hamar terjesztették (egy ilyen kéziratos példányt őriznek a leningrádi Keletkutató Intézet archi-

vumában, vö. Liu-cu tan-csing, in: *Zavadszkaja: Esztyetyicseszkije problemii zsvivopszi sztarovo Kitaja*, Moszkva, 1975. 304–335.). Ebben olvasható önéletrajza is, a halála utáni megbecsültetése is: sztúpáját császári felirat tisztelte meg. (*The Diamond Sutra and The Sutra of Hui Neng*. Shambhala–Berkeley, 1969.) – Amikor azonban a történet lejátszódik, a Hatodik Pátriárka még csupán házimunkákat végző, frástudatlan novícius volt a kolostorban: éppen ekkor adta át neki a patriarkátus jelvényeit (a csuhát és a kolduló csészét) az Ötödik s küldte Délre tovább tanulni. (A történet teljes verzióját l. id. m. Book two. 21–22.)

76. *Huang-mej* – Huang-zsen pátriárkát, az Ötödiket, első kolostoráról, ahol a Hatodik is tanítványul szegődött, szokás így is említeni; a Huang-mej hegy a Jangce folyam közelében van (Hupei tartományban).
77. *Fiatal testvérem . . .* – Az irástudatlan novícius, bár már a Hatodik Pátriárka címének várományosa, még nem teljes jogú tagja a rendnek, ezért szólítja így a másik novícius.

78. *Feng-Hszüe* – *Feng-Hszüe* Jen-csou (896–973), Lincsi kései utódja. Fiatal korában konfuciánus nevelést kapott – innen jártassága a kínai költészetben –, majd egy klasszikus tradíciót követő buddhista kolostorba lépett, s csak 25 éves korában került a *Csan* hívei közé. A Feng-hszüe-hegy, amelyről ő és kolostora kapta nevét, Lojangnak, a birodalom ún. Keleti Fővárosának a közelében volt.
79. *hálgatás és a beszéd . . .* – Itt a befelé fordulás (meditáció) és a világ felé fordulás (pl. tanítás) ellentétét is jelenti.
80. *Szemem felejttem . . .* – Idézet Tu Fu, híres kínai költő (712–770) egy verséből.

A kommentárban a szerző nem túl sokra értékeli Feng-hszüé válaszát. Egész pontosan a versben mondja ki: „*Ta-mult szókkal ha felelsz, | Locsoysz csupán . . .*” Az igazi válasz a szavakon és az elmélkedésen kívül keresendő – valami közvetlen cselekvésben, gesztusban; az lenne az eszményi –, sugalmazza.

25.

81. *Jang-san* – *Jang-san* Huj-csi (807–883, egyes források szerint a két dátum 814–890). *Ve-j-san* Ling-jü (771–853) tanítványa és barátja. A *Ve-j-san-hegy* kolostora Hunan tartományban volt.
82. *Maitréja bódhisattva* – Az eljövendő Buddha (l. a 2. példázat jegyzetét is). Az álmodót azért ültetik a harmadik helyre, mert az első magáé Buddháé, a második Maitréjáé – az álom tehát azt jelenti, hogy a harmadik világ Buddha *Jang-san* lesz. – Az álom ugyan természetes, és bizonyos mértékig tőlünk független jelenség, de azért – ha már elmesélik, s a vers erre utal! – ámitás (vagy épp önámitás).
83. *Nagy Kocsi Tana* – A buddhizmus északi ága, az ún. *mahájána* (kinaiul *ta-cseng*) szó szerinti fordítású elnevezés; a név onnan származik, hogy ez tömegvallás – szemben az önmegváltó aszkézis-programmal, amelyet az ún. „Kis Kocsi” vagy *hinajána* (más nevén *théraváda*: ’öregék tanítása’) ág hirdet. Az első kerekreire, azaz kocsijára sokan férnek fel; az eredeti Buddhatanításhoz közelebb álló *hinajána* viszont voltaképp szerzetesi vallás. A *mahájána* terjedt el Kínában, Japánban, Koreában, Vietnámban, módosulásokkal (lamaizmus) Tibetben és Mongóliában; a *hinajána* ma csak Indiában (de ott csak szórványosan) és Hátsó-Indiában (Burma, Thaiföld, Laosz, főképp pedig Ceylon, mai nevén Sri Lanka szigetén) él. A *Csan* a *mahájánába* tartozik, de azon belül a sajátosan szerzetesi irányzatot jelenti a köznapisággal kompromisszumot kötő deklaráció ellenére is.
84. *négyes tételen* – A híres negatív tetralema a bud-

dhista logika egyik alaptétele: tagadása a létnek, a nemlétnek, mindkettőnek és mindkettő tagadásának. Itt csak deklaratív jelentősége van. (Vö.: Stcherbatsky, id. m., Conze, id. m. kül. 220 skk.)

85. *száz tagadáson* – A „száz tagadás” (kinaiul *paj-fej*) a *Nirvána szútrában* van kifejtve; a száz szám itt „vége nincs”, „sok” jelentésű.
86. *száz és nyolc ezernyi mérföldnyire . . .* – Azaz: végtelenül messzire.

26.

87. *Fa-jen* – Csing-lien *Fa-jen* (885–958), másik nevén *Fa-jen Ven-ji*, híres mester, kolostora a Liang-dinasztia ekkori fővárosa, Nanking mellett volt.
88. *bambuszfüggöny* – Mint említettem, a csarnok mindig délre nézett, bejáratát tehát a melegebb vidékeken a ma is használatos, felgöngyölhető, bambuszfonat függöny védte.

*

Az egyiknek azért sikerült, mert spontánul cselekedett, a másiknak azért nem, mert tetszeni akart a mesternek, vagy mert láthatólag csak kötelességtudó volt. A „Nagy Tanító” viszont azért nem cselekedett mintaszerűen – legalábbis a szerző számára –, mert értékítéletbe bocsátkozott: ezt a *Csan* elutasítja.

27.

89. *Nan-csüan* – L. a 14. példázat jegyzetét.
90. *elme* – A kínai *hszin* (első jelentésben: ’szív’) szót fordítom itt elmének, más helyen léleknek stb.

*

Nan-csüan hibájára a verses kommentár utal tapintatosan: arra ti., hogy megpróbálta a szavakkal kifejezhetetlent szavakba foglalni: – a Tanítás, amit még sosem hirdettek, éppen ez: nincsen belső világ, nincs tanítás (Buddha), nincs külső világ.

28.

91. *Lung-tan* – *Lung-tan* Csung-hszin (8–9. század). Ezen a történeten kívül nem sokat tudunk róla.
92. *Tö-san* – L. a 13. példázat jegyzetét. A kommentár hitelenen írja le ifjúkori ambícióját: valóban a *Gyémánt szútrához* írt kommentárokat, még Csengtuban (Szezsuan tartomány székhelye), szülővárosában. A Tungting-tó mellett volt Licsou városka s a Lung-tan-kolostor, Hunan tartományban.
93. „*szíverősítőt*” – A kifejezést itt szó szerint fordítom – a kínai *tien-hszin* ('sütemény') szó ennivalót jelent (tehát nem szeszes italt, mint a mi szóhasználatunkban). Az öregasszony épp a szónak ezzel a kétértelműségével játszik: a szútra szóhasználatát inkább „elme” vagy „lélek” jelentései adhatnánk vissza.
94. *Arcát lássam . . .* – A vers-kommentár Tö-san és Lung-tan első találkozására céloz itt, amikor Tö-san kissé fölényesen jelentette ki (*Lung* : 'sárkány', *tan* : 'zátony' – ez a neve a Jangce folyó egyik híres természeti alakulatának): „*A 'Sárkány-zátony' híre nagy, de én itt se sárkányt, se zátont nem látok!*” A beszélgetés után azonban Lung-tan hívévé szegődött.

29.

95. *Hatodik Pátriárka* – L. a 23. példázat jegyzetét.

*

A szerző a Hatodik Pátriárkának sem ad igazat, mert az nem utasította el a „szájálást” – a kimondhatatlant nem lehet kimondani.

30.

96. *Ta-mej* – *Ta-mej* Fa-csang (752–839), Ma-cu tanítványa. Ez a történet megvilágosodását mondja el. Később remeteként élt, élete végén ismét tanított.

97. *Ma-cu* – *Ma-cu* Tao-ji (709–788), a kínai *Csan* talán leghíresebb mestere: a gesztusok (ütés, orrcsavarás, kiállítás stb.) használata a tanítványok „fölébresztésére” voltaképp öle ered. A *Nefrit Szirt* is több történetét őrzi.

*

A szerző kommentárjának az elutasítása az abszolút radikális monizmus jegyében fogalmazódik meg: eszerint a mindenség tökéletesen egységes – egysége épp az üresség. Ebben az értelemben annak sincs értelme, hogy Buddhát és az elmét (a szívet, az ént) megkülönböztessük. (Vö.: Conze, id. m. 195 skk.)

31.

98. *Csao-csou* – L. az 1. példázat jegyzetét.
99. *Vutaj-hegy* – Az „*Öt Torony*” (öt csúcsa után) hegy Santszi tartományban van, a kínai buddhisták szent hegye.
100. *sátrában* – A Vutaj-hegy Északon volt, a Nagy Fal közelében, s ott már gyakoriak voltak a sátorlakó nomádok.

*

Az öregasszony a Vutaj-hegyre – ahol számos kolostor működött, s működik még ma is – vezető út mellett volt teaárus, naponta kapott ilyen kérdéseket vándor szerzetesektől. Ismerte már kifejezéseiket, szólamaikat. Nem ismerte fel a „rablót”: Csao-csout, de ez nem is hibája. Ellenben hibája Csao-csounak, hogy rutinszerűen cselekedett (szolgai módon megismételte a kérdést), s ezzel igazolta az öregasszony fitymáló szavait: az utánzás a *Csan*-ban megvetett eljárás. Pedig „elég okosnak bizonyult a hadjáratban”: a szituáció felidézése a *Csan* alapmódszere.

101. *Ananda* – L. a 22. példázat jegyzetét.
 102. *A telivér* . . . – Kínai közmondás.

*

Az igazi vétség az lenne, ha valaki a szerzőnek a kommentárban megfogalmazott kérdésére megkísérelne szavakkal válaszolni!

103. *Ma-cu* – L. a 30. példázat jegyzetét.

*

A vers voltaképp ugyanaz, mint a Lin-csi *Viselt dolgai* című részben olvasható két sor (85. fejezet), csak itt a szerző kissé átalakította (a sorpár mindegyikéből hiányzik az ottani két kulcsszó: a kard és a vers.)

104. *Nan-csüan* – L. a 14. példázat jegyzetét.
 105. *bölcsesség* – A buddhista filozófia egyik kulcsfogalma ez (pradzsnjá), az önmegváltáshoz vezető út végső, ötödik fázisa: a világtörvény belátása vagy felismerése. A kínai buddhista szövegekben éppen az *út* (*tao*) kifejezéssel vagy megszemélyesítve, *bölcs embernek* (*seng-zsen*) fordítják.

*

A kommentár szerint nincs sok köszönet abban, hogy Nan-csüan kimondja a ki nem mondhatót; ugyanis ez is a végső – csak megélhető – igazságok közé tartozik. A vers földi tájképre vonja figyelmünket – épp azért, hogy a metafizikaitól visszatereljen a hétköznapi világba.

106. *Csien-nü* – Egy Tang-kori mese – sokszor jelképesen emlegetett – alakja. Amikor gyermekkorában eljegyzett és azóta megszeretett vőlegénye (unokabátyja) érte jött, hogy feleségül vegye, máshoz akarták adni. A vőlegény búsan távozott, de Csien-nü ekkor kettévált: teste ott maradt szülei házában, lelke azonban vőlegénye után ment. Testet is öltött, egybekeltek, s gyermeket szült neki. Később, amikor fölkeresték a családot, a két Csien-nü újra egyesült.
 107. *Vu-cu* – *Vu-cu* Fa-jen († 1104), híres *Csan*-mester. Nevét arról a kolostorról kapta, amelyben az Ötödik Pátriárka működött, s akinek rangjával később a hegyet és a kolostort is emlegették (*Vu-cu-hegy* – eredetileg *Huang-mej-hegy*, lásd a 23. példázat jegyzetét).

*

A kínai buddhizmus lélekvándorlason kissé mást ért, mint a klasszikus indiai buddhizmus: a taoizmus felfogásával színeződve ebben a felfogásban a lélek inkább kísértetként bolyong újjászületései között (a rókatündér is ilyen kísértet).

108. *Vu-cu* – L. a 35. példázat jegyzetét.
 109. *erényes ember* – A kifejezés (*ta-tao-zsen*) a konfuciánus erények birtokosát, bölcsét jelöli a kínaiban; itt valószínűleg a buddhista tökéletesség birtokosa.

110. *Csao-csou* – L. az 1. példázat jegyzetét.
 111. *Bódhidharma* – Az első, Indiából bevándorolt pátriárka (5–6. század). Az idejövételére vonatkozó kérdés voltaképp a buddhizmus értelmét, lényegét feszegeti – mint minden, a végső lényegre vonatkozó kérdés, a *Csan* szerint ez is hiábavaló.

112. *Vu-cu* – L. a 35. példázat jegyzetét.
 113. *négy kötelesség* – Szeretni a szülőket, a hazát, minden élőlényt és a tanítókat.
 114. *Három Szféra* – A vágyak világa (Pokol, „éhes” kísértetek, állatok, gonosz démonok és emberek – vö. létezés hat világ, az 1. példázat jegyzetei közt), az alakok világa és az alaknélküliség világa (l. még a *Lin-csi* 36. jegyzetét: Hármass Világ).

*

A mai értelmezések itt is eltérők: a japánok szerint a példa eredetét (és értelmét) egy kínai szútrában kell keresni, amely az ablakon benéző elefántról szól; Liebenthal viszont a szamszárából a Nirvánába való átjutás dilemmáját látja benne (azt ti., hogy úgy jussunk át „oda”, hogy ne veszítsük el énlünkét). Nekem az utóbbi értelmezés meggyőzőbb.

115. *Jün-men* – L. a 15. példázat jegyzetét.
 116. *Fényeknek csöndje . . .* – Csang-csuo verse *Buddhá* fényéről szól, folytatása:
S egyesülnek mind egy nagy családban
Halandók, bölcsék és szellemek.
 117. *Csang-csuo* – Zhang, „az ügyetlen” (9. század), laikus hívő, írástudó, hsziu-caj, az első tudományos fokozat birtokosa a hivatalokhoz szükséges államvizsgák hierarchiájában. Versét *Si-suang* Csing-csu (†888) tanítványaként, megvilágosodásakor írta.
 118. *Sze-hszin* – Huang-lung *Sze-hszin* (11. század végén működött), a szerző talán személyesen ismerte.

*

A *Csan* írásellenes magatartása jelenik meg itt: az idézgetés semmit sem ér, csak a saját erőfeszítéssel elért élmény. Egy vers, bármily szép és eszmei legyen is, csak „csalétek”, hogy „ellocsojguk”, „elfecsegjük” üdvösségünket.

119. *Kuj-san* – Másképp *Vej-san* Ling-jü, a Ta-kuj-san-kolostor apátja volt (771–853), híres mester, a Vej-jang (vej-hegyi és jang-hegyi) irányzat egyik megalapozója. (A Vej-hegy Hunan tartományban, a Jang-hegy Csiang-hsziban van.)
 120. *Paj-csang* – L. a 2. példázat jegyzetét.
 121. *cöveknek . . .* – A kínai szó (mu-tu) jelentése nem ismert; a *cövek* fordítás a japán kommentárok tradíciója.
 122. *egy évi gyászra . . .* – A konfucianus szokások szerint a legközelebbi rokonoknak egy évi gyász járt.
 123. *gyolcsot* – Azaz: a könnyű turbánszerű fejkendőt.

124. *Bóhidharma* – L. a 37. példázat jegyzetét. Miután Vu császárnál tiszteletét tette (l. a *Nefrit Szirt* 1. példázata), elvonult Lojang, a második főváros mellé a Szung-hegyre, és kilenc esztendeig a falnak fordulva elmélkedett; ekkor történt az eset.
 125. *Második Pátriárka* – *Huj-ko* (487–593); az itt leírt történetet a *Csan*-tradíció valóságosan megtörténtnek minősíti, azzal együtt, hogy a Második úgy tudta mesterének megnyerni a hallgatag és zárkózott „fálnézőt”, hogy levágta a fél karját, s azt nyújtotta eléje.
 126. *Hullámokat keltett . . .* – A „fogatlan” (azaz: öreg) barbár (azaz: indus) valóban újat és szokatlant hozott a kínai buddhizmus nyugalmas légkörébe.
 127. *hat gyökerében . . .* – Hat érzékében (vö. Lin-csi *Útmutatások* 11. jegyzetével); az eredeti buddhista felfogás szerinti hat érzék (és érzékező) a következő: szem/látvány, fül/hang, orr/szag, nyelv/íz, test/tapintás, éntudat/éntárgy.
 128. *Szan-langnak jó . . .* Szan-lang („harmadik legény”) harmadszülött fiúknak adott becenév; japán kommentárok szerint *Hszüan-sa* Si-pej (835–908) csúfneve volt, mert még a pénzekon látható négy írásjegyet sem ismerte (írástudatlan halászból lett *Csan*-szerzetes és -mester).

129. *Mandzsusri bódhiszattva* – „A bájos szépségű”, egyike a legtöbbet emlegetett és ábrázolt bódhiszattváknak. A bölcsesség megtestesítője, de nincs olyan pártfogói feladata, ami Maitréjához vagy Avalókitészvarához hasonlóan népszerűvé tenné.
130. *Brahmá* – A hindu mitológia teremtő istene.
131. *szamádhí* – Itt az elmélkedésnek már egy révületté fokozott változatáról van szó.
132. *Dzsáliniprabhákumára bódhiszattva* – Kínai nevén Vang-ming, kevésbé ismert, ritkán említett, s a tökélynek még csak alsó fokán álló bódhiszattva.
133. *Hsziao-hsziao* – Legendás hírű énekesnő Hang-csou városában, akit Po Csü-ji költő (772–846) is megénekelte.
134. *Világkigyó* – Az indiai mítoszvilág kigyó alakban élő félistenei a nágák, királyuk a Sésanága, az ő hátán elmélkedik Visnu isten. Átvitt értelemben tehát a legmélyebb szamádhí ez.

43.

135. *Sou-san* – *Sou-san* Hszing-nien (926–993), Fenghszüe tanítványa (l. a 24. példázat jegyzetét); ragadványneve Nien-ho volt (*nien* : ’recitálni’, *ho* : ’lótusz’), mert szerette idézni a *Lótusz-szútrát*.
136. *bambusz-ék* – A kínai szó (csu-pi) második tagjának jelentése nem egyértelmű. A *Csan*-tradíciók szerint ez rituális tárgy volt, két bambuszdarab V alakban összekötve, s ezt tartotta tanításkor vagy új tanítvány fogadásakor kezében a mester.

*

A modern kommentárok nem veszik észre itt a klasszikus kínai bölcsélet inspirációját, az ún. „szofisták” (i. e. 4–3. század) paradoxonjainak hatását (l.: *Kínai filozófia*, Ókor, II. kötet: Kung-szun Lung-ci, 135–155., ford. Tőkei Ferenc). De természetesen hozzájárul a szofista paradoxonhoz

a buddhista jelentés is: ha valaki megkísérel válaszolni a kérdésre, óhatatlanul dualista álproblémákba vész – a spontán cselekvés helyett, ami a *Csan* vezérfonala.

44.

137. *Pa-csiao* – „A banán-hegyi”, koreai származású szerzetes volt, a 9–10. században működött. Teljes neve Pa-csiao Huj-csing. *görcsösbot* – A vándorló szerzetesek mindig hordtak magukkal botot. Ez a *Csan*ban jelképpé is vált: a bot volt a „kalauza” a vándornak. Itt azonban általánosabb jelkép: a tárgyakhoz, a külvilághoz kötődést – ami a hiány tudatában árulkodó leginkább – jelenti. Azaz: ha az köti le az elmédet, hogy nincs valamid, akkor majd elveszünk tőled ezt a foglalatosságot . . . A szerző is erről példálózgat kommentárjában: a „nincs” hasznáról.

45.

138. *Fa-ien* – L. a 35. példázat jegyzetét.
139. *másik* – A buddhizmus szerint az azonosság és a különbség egymást kölcsönösen feltételezők, különösen az *én*ben van ez így (én és éntudat). A verses kommentár határozottan a befelé fordulásra ösztönöz.

46.

140. *Si-suang* – *Si-suang* Csu-jüan (986–1039), híres *Csan*-mester, kolostora Hunan tartomány székvárosa, Csangsa mellett volt.
141. *Egy régi* . . . – Csangsa Csing-cen mesterről van szó (800 körül), aki Paj-csang (l. a 2. példázat jegyzetét) tanítványa volt.

142. *Tou-suaj* – *Tou-suaj* Cung-jüe (1044–1091), *Csan-*
mester.
143. „három scrompó” – A három kérdés (*kuan*) a *Csan-*
hagyományban *Tou-suaj* egyik mesterének, *Huang-*
lung Huj-nannak (1002–1069) a nevéhez fűződik, itt
azonban egy amazétól különböző kérdéssor hangzik el.
Az önmagunk természetének (hszing) föllelése a *Csan-*
buddhizmus legfontosabb tételeinek egyike – az in-
diai buddhizmusban nincs szerepe. A szem kialakítása
a számadhira vonatkozik s a végső, az igazi (*csen*) alak-
ban való újjászületésre. A „négy elem feloldódása”
viszont a halált jelenti, az indiai felfogás szerint ezek-
ből (föld, víz, tűz, szél) áll az emberi lény.

48.

144. *Csien-feng* – Jüe-csou *Csien-feng* (9. század) *Tung-san*
Liang-csie (l. a 10. példázat jegyzetét) tanítványa volt.
145. „*A tíz világtáj* . . . – Idézet egy szútrából.
146. *Jün-men* L. a 15. példázat jegyzetét.
147. *Indra* – Az indiai mitológiában az egek birodalmának
az uralkodója, az istenek királya.
148. *Keleti-tenger pontya* – Kínai mitológiai lény; ha el-
érkezik az ideje, sárkánnyá változva fölrepül az égbe,
és felhőszakadással önti el a földet.

*

A gesztusok és a metaforák a megvilágosodást jelentik, il-
letve az ahhoz vezető utat (*Csien-feng* levegőbe húzott vo-
nala a számszára és a *Nirvána* határát jelzi).

A SZERZŐ UTÓSZAVA

149. *Hszüan-sa* – *Hszüan-sa* Cung-ji (833–908), másik ne-
vén *Si-pej*.
150. *Paj-jün* – *Paj-jün* Sou-tuan (1025–1072).
151. *Jang-csi* – *Jang-csi* Fang-huj (992–1049).